

FORSKER FORUM

NR. 143 APRIL 2001

DTU-ansatte dukker sig

Et universitetsmiljø med en stærkt hierarkisk ledelse er ikke et frit akademisk miljø...

I en hierarkisk struktur udtaler man sig ikke frit. Det forekommer mig ret indlysende, at med en eenstregt ledelsesstruktur, hvor lederne er udpegede og har stor magt, er det et akademisk miljø, hvor tanker ikke er frie. Man tænker sig grundigt om, for at formulere sig, før man eventuelt siger noget, der kan opfattes kritisk", siger **Ingrid Stampe Villadsen**, der er DM-tillidsrepræsentant på DTU.

Villadsens udtalelser falder på baggrund af nogle artikler i *dagbladet INFORMATION*, hvor menige DTU'ere dukkede hovedet. De ville ikke lægge navn til kritiske udtalelser. "Undskyld, jeg er besværlig, men jeg skal lige overveje nærmere om jeg vil udtale mig", sagde en kilde for eksempel. FORSKERforum kan bekræfte, at det er reglen på DTU, at der er en stor gruppe kritiske ansatte på DTU, som gerne udtrykker sig kritisk udenfor citat (anonymt), men ikke vil lægge navn til af frygt for at det kan få konsekvenser for deres stilling på arbejdspladsen.

"Det er da klart, at jo stærkere ledelsen er, jo mere står du dig bedst ved at være gode venner med ham! Under det gamle system, hvor vi valgte vores institutleder, gjorde det ikke så meget, at du var uenig, for da havde du det kollegiale system. Når mere end halvdelen var utilfredse med lederen, så kunne vi bare vælge en anden".

Frygt for at blive straffet

Det kommer ikke bag på Villadsen, at personalet ikke tør udtale sig til citat, for der er mange måder at straffe de kritiske:

"70 lærere blev fyret i oktober 1999. 25 procent af de videnskabelige medarbejdere er blevet fyret i løbet af de seneste tre år. Og det giver da et vink til de ansatte, at det kan ske igen", siger Villadsen: "Generelt kan ledelsen ramme de fastansatte ved, at man forhindres i at forske i det, som er ens interesse eller pålægges at undervise i noget, som ikke hører til ens primære område. Og man kan få sin dagligdag besværet ved, at man ikke får bevillinger til forskningsudstyr eller til teknisk medhjælp o.lign. Det har ledelsen direkte indflydelse på".

Ingeniørernes fællestillidsrepræsentant for ingeniørerne **Inger Lise Gerhard Olsen** supplerer: "Vi føler os ikke særligt trygke. Folk prøver at

dukke sig og undgå at skabe opmærksomhed.

Ånden er blevet sådan, at folk ikke udtaler sig. Folk med kritiske holdninger frygter, at de bliver tilsidesat. Uden at jeg vil nævne konkrete sager, så har der været flere situationer, hvor det kunne tolkes sådan, at man straffes for at have afvigende holdninger".

TR'eren: Beslutninger taget på forhånd

Direktør **Anne Grete Holmsgaard** forstår ikke frygten for at udtale sig: "Sidste år blev der diskuteret, så det slog gnister. Det siger noget positivt om DTU, at det trods mange forskellige holdninger er lykkedes at finde en model, som har fået bred opbakning i konsistorium".

Den fremstilling kan fællestillidsrepræsentanten **Gerhard Olsen** ikke genkende:

"Det er en sandhed med modifikationer, når direktør Holmsgaard påstår, at der i hele sidste år blev diskuteret, så det ind imellem slog gnister. Sandheden er rettere, at der ikke var megen kritisk debat uden for de nedsatte arbejdsgrupper. Folk holdt sig tilbage, fordi de vidste, at kritik ikke ville få nogen indflydelse, indvendinger blev ignoreret, beslutningerne var taget på forhånd af ledelsen osv. Og den fornemmelse er selvfølgelig ikke forsvundet med den nye models stærkere ledelse ..."

De ansatte: Giv os tryghed

Direktør Holmsgaard siger, at der blandt de ansatte er en frygt for at gå nye veje.

Hertil siger Villadsen: "I stedet for at ledelsen beskyldte os for at være bange for omstilling, så burde de gøre os mindre utrygge! De kunne for eksempel forsikre os, at ledelsen og institutlederne ikke misbruger deres magt i det eenstregende ledelsessystem. Det kunne ske gennem opstilling af procedurer eller garantier, hvor de ansatte får reel indflydelse og ikke kan køres over på institutniveau".

Oplæg til hedt efterår 3
Universiteter og sektorforskning kommer i skudlinjen, når Forskningskommissionens kommer med deres rapport

Humaniora og mistillid 5
"Mange politikere synes, at humaniora ikke er rigtig videnskab. Det er bare holdninger ..." INTERVIEW

DTU: Erhvervsskole 7
Den nye nye bestyrelse har spillet ud med visioner, som lægger op til en forskydning, hvor markedet får en meget stor indflydelse, siger kritiker

I sidste ende bestemmer lederne 8
INTERVIEW med den mest omdiskuterede person i den danske universitetsverden. For nogle er han en helt, for andre en skurk: DTU-rektor **Hans Peter Jensen**

Trussel mod vidensamfundet 12
Danmarks Forskningsråd fortsætter med at komme med advarsler til politikerne

Højere løn til nogle 13
- selv om pengene skal hentes ved fyringer af andre, foreslår Danmarks Forskningsråd

Forskningens særlige væsen 16
Universiteter og lærestalter må holde fast i en klar forskningsdefinition, som profilerer
ESSAY

Medlemsblad for DM's universitetsansatte (ULA), DM's forskningsinstitutions ansatte, DJØF's undervisnings- og forskningsansatte (under Overenskomstforeningen), samt IDA's undervisnings- og forskningsansatte.

Bladets leder udtrykker fælles holdninger. Øvrige artikler i bladet er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med afdelingernes synspunkter. Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Redaktion:

Lektor Leif Søndergaard, DM I
Lektor Jens Heide, IDA
Seniorforsker Carl-Henrik Brogren, DM III (ansv.hav. for dette nummer)
Lektor Mogens Ove Madsen, DJØF

Red. sekr. Jørgen Øllgaard
(Joe@magister.dk)
Journalist Mogens Tanggaard
(mt@magister.dk)

Redaktionens adresse:

FORSKERforum
Peter Bangsvej 32
2000 Frederiksberg C

Telefon: 38 15 66 33
Fax: 38 15 66 32

FORSKERforum

udkommer 10 gange om året.
Bladet udkommer den første uge i hver måned.

Næste deadline: 19. april 2001

www.forskeren.dk

Øvrige adresser:

Dansk Magisterforening
Peter Bangsvej 32
2000 Frederiksberg C
Tlf. 38 15 66 00

Magistrenes Arbejdsløshedskasse
tlf. 39 15 39 15

DJØF
Gothersgade 133
PB 2126
1015 Kbh. K
tlf. 33 95 97 00

AAK – Akademikernes A-kasse
Nørre Voldgade 29
1358 Kbh. K
tlf. 33 95 03 95

IDA
Kalvebod Brygge 31-33
1780 Kbh. V
tlf. 33 18 48 48

IAK
tlf. 33 18 49 00

Oplag: 8.000

Grafisk Produktion:

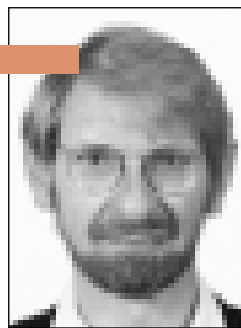
Poul Romer Design
tlf. 44 53 05 51

Tryk: Datagraf

Foto: Søren Hartvig
(hvor ikke andre er anført).

LEDER

Af seniorforsker CARL-HENRIK BROGREN, fmd. for DM's forskningsinstitutionsansatte

Forskningsfinansiering - før og nu

Vor tids statslige forskningsfinansiering har valgt at give lave basisbevillinger, store legater til få, mindre til flere, og intet til flest. Konsekvensen er at mange højtuddannede forskere på universiteter og forskningsinstitutioner har ringe chance for at udfylde de statslige lønede job, med en målrettet fornuftigt tilrettelagt hverdag. Andre hutler sig igennem med op- og nedgangstider - og få opbygger imperier, hvor de ikke længere har tid til selv at forske, men må bruge al deres kreative kræfter på at administrere og politisk vedligeholde deres åndeligt stærke position.

Er det mon nu en optimal udnyttelse af et samlet potentiale af højtuddannede danske forskere, eller er det snarere en ensidig dyrkelse af de (politisk)stærkeste bastioner, der derved bliver endnu stærkere ...?

Hvordan har succesraten i dansk forskning så set ud gennem tiden under skiftende former for forskningsfinansiering fra 60'erne (rundhåndede) basisfinansiering til nutiden konkurrerende, elitære, supercentrerede fondsras?

Ingen er vel i tvivl om, at forskere før i tiden havde langt mere effektiv forskningstid end nu, ikke mindst hvis vi inddrager alle de mange forskerarbejdstimer, der i vor tid bruges i hele det forskningspolitiske system i de rådgivende, finansierende og bedømmende organer. Her sidder dansk forsknings bedste seniorhoveder og nogle få yngre, og bruger deres kreative timer til en evig strøm at vurderinger og bedømmelse af fagkollegaer, for at lempe dem - mere eller mindre succesfuldt - igennem et livs forskningskarriere.

Efterhånden er denne karriere ikke noget der tiltrækker hverken de bedste hoveder eller den kommende generation overhovedet. Hvis udsigten for en ung familie er en meget ugenomskelig fremtid uden jobsikkerhed før omkring de 40 år og med uoverskueligt mange arbejdstimer til lav løn, samt måske i bedste fald udsigten til et professorat - der består at en kontor med 2 vinduer en computer til at skrive ansøgninger - ja så er karrieren lidet attraktiv. Det er sårende at høre i den forskningspolitiske diskussion, at nogle tror, at en udemokratisk udpeget "stærk" synlig ledelse tiltrækker kreative forskere! De burde vide, at forskningsledelse ikke handler om ledelse i traditionel forstand, men derimod om smittende motivation og entusiasme lagt oven på faglig kompetence og respekten for den frivillige teamdannelse.

Forskningskommissionen holdt 20. marts en

konference for en drøftelse af nutiden og fremtiden i dansk forskningspolitik og forskningsrådgivning. Vi blev fortalt, at Danmark som sædvanlig ligger på det jævne i forskningsfinansiering set i relation til nationalproduktet, pænt lige mellem OECD's og EU's anbefalinger, mens naboer Sverige og Finland satser med store investeringer i forskning.

De mest visionære tanker og de absolut klareste fortolkninger af frugtbare betingelser for forskningens trivsel og vækst kom overraskende nok fra den private sektor repræsentanter, mens de offentlige forskningsinstitutioner for tiden agter at indføre såvel enevælde som kejserdømme med ejendomsandel og alt det som universitetsfolk før i tiden betragtede som ukult og gammeldags.

Kunst og videnskab trives som bekendt bedst i åndelig og politisk frihed. Økonomisk frihed er utopi, men det bør give stof til eftertanke, at fortiden forskningsfinansiering med basisbevillingen og lidt oven i unægtelig bibragte samfundet mange synlige forskningsmæssige fremspring, mens nutidens danske forskningsindsats næppe kan sige at være mere synlig og mere markant set på basis af investerede kroner. Intet tyder således på, at omstruktureringen af forskningsfinansieringen over de sidste årtier fra basismidler til programmidler, fra små individuelle til større rammebevillinger overhovedet har betydet noget for dansk forsknings gennemslagskraft og kvalitet. Tværtimod kunne man frygte at et mere og mere kompliceret, uigennemskueligt og politisk styret system, forvaltet og styret af en forskningspolitisk elite, der - måske grundet manglende personlig engagement i selve forskerhverdagen - har mistet jordforbindelsen.

Når man lytter til den forskningspolitiske debat slår det én, at den i gennemgribende grad mangler forståelse for at der nok findes en potentiel udnyttet kreativ og skabende masse i den danske forskerverden, der er sat ud af funktion grundet manglende bevillinger.

Hvem siger for eksempel, at fordi noget er stort, er det også godt. Konstruktion af store kunstige "tværfaglige netværk" har ringe chancer for at lykkes, mens små enheder oftest kendetegnes ved trivsel og høj kvalitet, især hvis de er del af et internationalt netværk. Ofte er kvalitet således omvendt proportional med størrelse. Lad os i fremtiden få sat fokus på kvalitet i stedet for kvantitet, på tryk og trivsel i stedet for trussel og ledelse, på det ukendte i stedet for på det kendte, på det problemløsende i stedet for på det problembeskrivende ...

Oplæg til hedt efterår

Struktur og ledelsesformer på universiteter og i sektorforskning kommer i skudlinjen i efteråret, når Forskningskommissionen præsenterer sin betænkning ...

Panelet (fra højre): Formand for Forskningsforum Jørgen Søndergaard, afdelingschef Jens Nyholm, Topsøe-direktør Jens Rostrup Nielsen, DTU-rector Hans Peter Jensen, LO-konsulent Steen Bengtson og professor Ellen Margrethe Basse. (Udenfor foto: sektorforskningsdirektør Ib Andersen).

Forskningskommissionens konference 20. 3.

Den danske forskningsverden får et hedt efterår, hvis man skal tolke signalerne på Forskningskommissionens konference i midten af marts. Stort set alt kan nemlig komme til debat, fra sektorforskningens nære tilhør under ministerierne over fagopdelingen mellem forskningsrådene til universiteternes styrelsesform.

En vel besøgt konference viste, at kommissionens betænkning bliver et "politiseret" dokument. Tilkendegivelserne var stærkt delte i forsamlingen, så uanset hvad kommissionen kommer ud med, vil der blive voldsom debat.

Det er da også gået op for kommissionen, at opgaven er stor, så den annoncerer, at man ikke kommer til at overholde tidsfristen den 1. august. Sagen er så kompliceret, at der tilmed ikke blev sat en ny tidsfrist.

Stort problemkatalog

Hvis nogle troede, at kommissionen ville præsentere en begrænsning af problemfeltet, måtte de tro om igen

Kommissionens opgave er - jf. regeringens kommissorium - at analysere den lov-mæssige ramme for dansk forskning og samlet vurdere behovet for fornyelse og sammenhæng. Det er en stor mundfuld, men kommissionsformanden, stiftamtmand Ninna Wurtzen bredte i sin indledning hele viften af problemer op. I halvandet minut læste hun op fra problemkataloget, og blandt spørgsmålene var blandt andet

- skal det være en dansk målsætning, at forskningsudgifter være en fast andel af bruttonationalproduktet?

- skal staten især støtte den grundforskning, som vi ikke ved, hvad ender med?

- Skal der ske fysiske sammenlægninger af institutioner?

- Skal sektorforskningsinstitutioners nære forhold til ministerierne opretholdes?

- Skal der være udpegede bestyrelser i toppen af universiteterne?

- Skal der være valgte eller udpegede rektorer, dekaner og institutledere på universiteterne?

- Skal DTU selveje-model udbredes til andre universiteter?

- Afspejler opdelingen mellem forskningsrådene samfundets udvikling?

- Er det ønskeligt, at alle har de samme ansættelsesbetingelser eller skal der være større differentiering?

Wurtzen bad om forsamlingens "inspiration og påvirkning" til det videre arbejde: "Kommissionen vil gerne høre jeres visioner og forslag - men jeg skal understrege realistiske forslag ..."

Hvor mange forskningsråd?

Fagdelingen mellem de nuværende forskningsråd bliver et hedt emne.

På den ene side argumenterede DTU-rector Hans Peter Jensen for en sammenlægning i et fælles organ. Videnskaberne udvikling indbyder til tværgående samarbejde, og den nuværende opdeling virker direkte blokerende for at tænke på tværs. Der er flere og flere ansøgninger, som lander midt imellem to stole!

På den anden side talte Jørgen Søndergaard varmt for den nuværende fagopdeling, hvilket måske ikke var så overraskende, idet han er formanden for Forskningsforum - det øverste organ over forskningsrådene: "Den nuværende struktur har mange engagerede rådsmedlemmer. Der står meget respekt om systemet; 100 forskere garanterer en bred faglig ekspertise. I Norge har man lagt det hele sammen i et forskningsråd, og nu har man 1000 forskere til at bedømme! Og sig ikke, at der ikke er ansøgninger i det system, som falder mellem to stole. Der vil altid være ansøgninger, som er svære at placere, uanset antallet af råd ..."

LO: Flere interessenter ind i prioriteringen

Nogle interesseorganisationer spiller i kulissen. Det mest bastante indlæg kom fra LO's repræsentant, Steen Bengtson:

"Danmark må udvikle vores konkurrencepotentiale. Og forskning har en vigtig rolle for udviklingen af det danske velfærdssamfund", sagde han og holdt sig hermed til LO's traditionelle forståelse af forskning, som noget der skaber arbejdspladser. "Forskningsverdenen må have re-

spekt for en rollefordeling, hvor forskerne udvikler sig i et rum med mange aktører. Mens forskningsrådgivning tidligere har været et elitært anliggende, så må fremtidens rådgivning også afspejle samfundsaktørernes ønsker til, hvad der forskes i. Der må tages hensyn til, hvem der betaler", sagde han og foreslog en konsultationsmodel med forskningsrådgivning på den ene side og interessen-ter på den anden:

"Det skal ikke være den forskningsfaglige del, der bestemmer, hvad der forskes i ..."

Bengtson udstillede på u-elegant måde, at den akademiske verden er under pres udefra. Der var nemlig ingen i det indbudte panel, som plæderede for forskersamfundet særlige faglige kompetencer eller for værdien af forskersamfundets selvforvaltning ...

DTU-modellen på andre universiteter?

Det var tydeligt, at for en del af forsamlingen kan den nye DTU-lov være en rambuk, som kan bruges til at ryste op i systemet. Såvel ejerformen, men især styreformens med udpegede ledelser tiltalte dele af forsamlingen. Og Kommissionen har allerede overvejelser i gang, har således haft underhåndssnak med AC om, "hvordan forskerne kan blive mere fleksible", hed det.

Flere universitetsfolk blev forskrækkede over debatten og opfordrede til besindighed:

"Vi er måske i en periode med store oprud og usikkerheder, og netop sådan en situation er ikke tiden for de store beslutninger. Tingene bør være mere overvejede og gennemarbejdede. Så far med lempe, når kommissionen skal komme med forslag...", lød en opfordring. Og en anden tilføjede for egen regning:

"Jeg er ikke ansat på DTU, men jeg ville ikke have noget imod at have Hans Peter Jensen som chef. Jeg kan derimod pege på andre, som jeg ville frabede mig som chef i et system med stærk topstyring ..."

Museumslov i sidste fase

DM's museumsrepræsentanter havde
foretræde for Folketingets Kulturudvalg

På vej ind til Folketingets Kulturudvalg: Tillidsrepræsentant Vibeke Knudsen fra Statens Museum for Kunst, DM-formand Ingrid Stage og formand for DM's museumssektion Inge Bodilsen

Det må være en fejl i forslaget til ny museumslov, at kravene til en museumsleders faglige niveau nedprioriteres. Ganske vist har det tidligere været muligt at ansætte ledere uden egentlig museumsfaglig baggrund, men kun på dispensation og med særlig begrundelse. Hvis lovforslaget følges til der uden videre kunne ansættes ledere uden museumsfaglig baggrund - fx økonomer - der vil gå efter helt andre prioriteringer end de faglige.

Sådan var hovedbudskabet fra en delegation fra DM, der i midten af marts måned havde foretræde for Folketingets Kulturudvalg.

Delegationen henviste særligt til de statsanerkendte museer. Det er små og sårbare miljøer, hvis udvikling er helt afhængig af, at lederen er i stand til at give et fagligt indspark til medarbejdere, bestyrelse og politikere.

Undgå kulturel skæveling

DM'erne nævnte også, at de små statsanerkendte museer kommer i klemme med nye tilskudsregler, som skyldes krav om forhøjelse af tilskud udefra. Kulturudvalget var meget interesseret i DM's model for, hvordan museer i tyndt befolkede områder får et tilskud, der svarer til landsgennemsnittet pr indbygger. Hvis de alligevel ikke når op på det krævede minimum for statstilskud, bør staten gå ind og supplere beløbet for at undgå kulturel skæveling. DM-delegationen fremlagde en model, der kunne løse problemet - og oplevede, at Kulturudvalget var meget interesseret i at løse det problem.

“Mange politikere synes, at humaniora ikke er rigtig videnskab, rigtig forskning. Det er bare holdninger. Før i tiden - da jeg studerede og skulle forklare det for andre - så skulle jeg nærmest fremstille mit fag som en slags hobby. Jeg kunne ikke formidle nytten i psykologien på samme måde, som naturvidenskabsmanden, der kan henvise til skabelsen af fysiske genstande”.

Simo Køppe er lektor på psykologi på Københavns Universitet. Han vil gerne gå til forsvar for humaniora i en tid, hvor området er under pres fra mange sider:

“Grundlæggende set opfattes humaniora ikke lige så videnskabeligt som naturvidenskaberne - selv om det vel er indlysende, at humanister er gode til at vurdere, gestalte og tænke i almenmenneskelige forhold. Men det er da sådan, at vi pr. rygmærk skal retfærdiggøre os på naturvidenskabens præmisser over for politikere: Hvad kan det bruges til og hvad er samfundsnyttien? En sådan forsvarsposition er ikke produktiv, men vi er altså ofte tvunget over i den. Men vi skal ikke forsvare os eller have dårlig samvittighed”, siger han og tilføjer, at humaniora selv bærer noget af skylden:

“Der er et formidlingsproblem. Man har naturvidenskabelige TV-programmer, som er populære. Hvorfor har man ikke humanistiske TV-programmer ud over de historiske og arkæologiske? Det er et simpelt spørgsmål om tid; det tager enormt lang tid at formidle humaniora, og vi har ikke tiden ...”

Undervisningen tager tiden

“Fagene inden for humaniora er ikke i krise, som nogle siger. Men der er en bevillingskrise. Politikerne sætter flere og flere studenter ind uden at øge bevillingerne. Sammen med opstillingen af nye krav - omstillinger, studieordninger, evalueringer, forskerskoler osv. - så samles belastningen omkring undervisning og administration. Undervisningen laver man, fordi det tjenesteligt og for studenternes skyld. Administrationen skal laves, for ellers hænger tingene ikke sammen. De ting gør vi, og vi brokker os ikke”, siger lektoren. “Som jeg oplever det, så fiser alle rundt for at opfylde undervisningsnormer og -krav. Og der gøres rigtig meget for at få institutterne til at køre. Men omkostningen er, at fagernes udvikling gennem lærernes forskning tvinges ud i fritiden!”

Det problem er det meget svært at forklare politikere:

“Bortset fra humanioras almindelige legitimationsproblem, så har universitetssektoren tilmed det problem, at Undervisningsministeriet ikke interesserer sig for

je

Humaniora og mistillid

Det er ikke humaniora, der er i krise, og når universiteterne er i defensiven skyldes det simpel udsultning ...

os ud over produktionen af kandidater. Og de radikale undervisningsministre er kendt for især at interessere sig for folkeskole og højskole og til nød for studenterne og undervisningen på universiteterne. Men forskningen interesserer dem ikke”.

Pølsefabrik: Synd for studenterne

“Jeg vil ikke anerkende udtrykket masseuniversitet, for det signalerer 4. G, hvor det gælder om at få så mange igennem som muligt. Det bliver en slags masse over for eliten. Som om der er noget galt med de studenternes evner eller egenskaber, men de er hverken dummere eller klogere end tidligere. Jeg vil holde fast i, at hvis vi fik penge til det, så kunne vi lave hele massen til elite”, siger Køppe.

“Selv om vi ikke ønsker det, så bliver humaniora mere og mere en pølsefabrik. Politikerne øger optaget uden at give ekstra bevillinger. Studieplanerne bestemmer. Undervisningen strukturerer forskningen og dermed fagenes udvikling”.

Det har nogle indlysende konsekvenser ifølge Køppe: Undervisningen bliver udtyndet, for lærerne får ikke tid til at udvikle stoffet: “Man bliver altså bedre til at undervise på et højt niveau i ting, som man forsker i. Holdningen til erkendelse og viden er en anden, hvis man selv er i gang med at undersøge noget. Men det er der altså meget dårlig tid til”.

For studenterne har det også konsekvenser, hvilket offentligheden hører om, når studenter beklager sig over undervisningen: “Alle ved at den bedste undervisning er gruppeundervisning, hvor de studerende aktiveres og får lov at sige noget. Men vi er nødt til at gennemføre forelæsninger med 180 studenter, hvor der er tre, som tør at stille spørgsmål. Det er indlysende, at studenterne oplever, at de bliver isolerede. Universitetet har ikke ressourcer til at behandle dem som individer”.

Blandt andet derfor fik en bog om humaniora (*Per Fibæk Laursen: Ind på humaniora*) stor presseopmærksomhed med dens budskab om, at de enkelte humanistiske studier skal være bedre til at professionsrette deres fagområder og studenter. Simo Køppe mener problemet ikke er fagområderne, men tiden:

“De humanistiske fag skal tænke i at indsnævre sig til professionsområder. Problemet er, at der ikke er plads i systemet til at studenterne får tid til at overveje hvad de vil bruge uddannelsen til. Karriere spørgsmålet kommer først op, når de bliver kandidater og blandt andet derfor kommer der ofte en arbejdsløshedperiode på et år. Undersøgelser viser, at den individuelle orientering mod et bestemt arbejdsfelt først kommer ind, når de er

blevet færdige. Hvis der var ressourcer på overbygningen til det, så var det en naturlig ting ...”

Mistillid og free-ridere

Der er også mistilliden til sektoren:

“Politikerne har mistillid til universiteterne og til humaniora. Der er noget jantelov over det, hvis vi ikke indfører stempekort, fordi vores arbejde ikke er synligt ud over undervisningen. Men at vi ikke er synlige, betyder jo ikke at der ikke arbejdes. Det er det samme som at der kun sidder fire personer i folketingssalen; det betyder jo ikke, at de ikke laver noget!. Gu’ gør de så, de fiser rundt til møder - ligesom vi sidder på vores kontorer”.

Han siger, at der fortsat er mistillid omkring universitetslæreres frihed til selv at tilrettelægge arbejdet: Myten er, at når man ikke har en af sine få ugentlige konfrontationstimer, så sidder man derhjemme og hygger sig. Og myten er, at universitetssystemet er sådan, at man ikke gør noget ved de ‘free-ridere’, der ikke bestiller noget:

“Jeg troede også engang, at der var mange free-ridere. Men det var langt færre end jeg regnede med, for da jeg gik deres publikationer og meritter igennem, viste det sig, at langt de fleste faktisk var meget produktive. Hovedproblemet er isolationen. Hvis en kollega ikke kommer til lærermøderne, så er det ikke at pjække, men fordi den pågældende er faldet ned i et emne, som optager al tiden”.

Undervisningskravene er samtidig så hårde, at alle må tage deres del af slæbet, for ellers falder det tilbage på kollegerne:”

“Før semesterstart fordeler vi undervisningen. Emnemæssigt tager man altså sit område og lidt til. Og det er meget synligt og ukollegialt, hvis du ikke tager din del af slæbet. Man kan altså ikke pjække fra undervisningen”, siger Køppe. Og hvis der endelig er en kollega, som har problemer, så er det institutlederens pligt at gøre noget: Enten lave en plan for at rette op på tingene eller også ryger man ud.

Professionelle administratorer

Køppe kalder det tankevækkende, at mange lærere holder op som 61-62 årige: “Når man spørger dem siger de, at de er trætte af miljøet. Gået nærmere på klingen viser det sig, at presset er blevet for stort. Det er svært at opfylde kravene til undervisningen, og de bliver nervøse for, om de nu lever op til deres eget og andres ambitionsniveau ...”

Der vil dog være nogle simple måder at gøre dagligdagen lettere for universitetslærerne. Køppe er en stor tilhænger af professionelle administratorer:

“Der er alt for meget af den tekniske administration, som lærerne selv skal tage sig af, og det er altså en underlig antagelse, at vi skulle være gode til at administrere. Nogle er måske bange for, at vi kommer til at afgive ‘magt’. Men det er en underlig paranoia at være bange for en ‘djøf’isering’ af vores område. Selv om administrative funktioner overtages af professionelle kan vi jo stadig fastholde selvforvaltningen igennem magtens hierarki og strukturering af beslutningsprocesserne”.

Bevidstløs managementtænkning

Mistænkeliggørelsen er i den aktuelle situation et styringsredskab, som tvinger universiteterne i defensiven. Der stilles krav udefra om organisationsændringer, nye ledelsesformer, nye effektivitetsmål osv.

Køppe mener, at modernisering af universiteterne alt for ofte lægger sig op af en primitiv tankegang fra erhvervslivet:

“Man må erkende, at universiteter har deres interti og fungerer på andre måder end private firmaer. Men nogle halser bare derudaf efter erhvervslivets effektivitetskrav og management, ‘fordi universiteterne ikke følger med tiden’. For det første overser de grundlæggende, at universiteter er organisationer med mange og komplicerede formål: Undervisning og forskning og at der ikke kan opsættes en endelig bundlinie”.

Men også på deres egne præmisser begår de nogle alvorlige fejl, siger Køppe, der som psykolog selv arbejder med nogle af disse aspekter:

“De arbejder ud fra en logik, der hedder, at det offentlige er trægt og erhvervslivet er dynamisk. For at sige det så dæmpet som muligt: Teoriniveauet i deres management-teorier er meget lavt, og går nærmest ud fra, at hver gang man laver en ændring så sker der en effektivitetsstigning. Og så glemmer de, at der ofte laves tåbelige initiativer i erhvervslivet: kampagner og initiativer, der koster det hvide ud af øjnene - og så sker der alligevel ikke en skid ...”.

DTU: Guldgrube eller ris'ky business?

Hvad er egentlig DTU's nye økonomiske grundlag?
Risikoelementer? Indtjeningsmuligheder?

“Der er jo altid et risikoelement, når man skal lave forretninger på det åbne marked. Men DTU har i forhold til de fleste private firmaer betydeligt lettere ved at beregne indtægterne. Der er faste indtægter pr. student og til forskningen. Vi har således ikke det problem, at grundindtægterne kan svigte eller at vi bliver konkurreret helt ud af markedet ...”, forklarer DTU's økonomichef Jens Kristian Sørensen.

Med selvejet starter DTU ud i en nulsums-situation, hvor man får et stats-tilskud, der svarer til det hidtidige. Og det ligger da også i kortene, at man er tvunget til at ekspandere og investere for at få fornyelsen, bekræfter økonomichefen:

“Jo, hvis man ikke vil lade institutionen stå i stampe, så må man skabe dynamikken. Og det er klart, at det kræver en investering, som så vil skabe basis for senere indtægter”.

Som den del af idegrundlaget bag det nye DTU-selveje indgår, at institutionen skal ekspandere, dels for at tiltrække nye studenter og dels for at tiltrække private lejere.

Kamikaze-belåning?

Det er svært at vurdere DTU's økonomiske styrke. Man kan belåne bygningerne for beløb i størrelsesordenen 700-1000 mio. kroner (20-30 pct. af ejendomsværdien). *Nogle vil sige, at DTU har fået en stor fordel med selvejet, idet man kan frigøre store penge ved belåning?*

“Nu skal man ikke glemme, at lån forrentes og at renterne skal betales tilbage. Når vi låner skal vi derfor også skabe nye indtægter”, konstaterer Sørensen. “Men det er da rigtigt, at vi er nødt til at optage lån, og for at skabe balance, satses vi på flere indtægter fra flere studenter og fra udlejning”.

Men nogle vil måske sige, at DTU kan fristes til at køre en kamikazeøkonomi, for staten står der alligevel som redningsmand, hvis det kører af sporet?

“Det kan jeg ikke se nogen fare for, for bestyrelsen er jo ansvarlig. Og et scenario med fallit kan jeg slet ikke tage alvorligt. Der sidder en bestyrelse, som har et ansvar og skal styre, og hvorfor skulle de disponere uansvarligt?”.

DTU: Nulsumsspil med staten

Med selvejekonstruktionen fik DTU ejendomsretten til bygningerne mod at betale en overdragelsessum til staten, som svarer til halvdelen af ejendomsværdien (totalt 3.5 mia. jf. ejendomsmæglers vurdering).

For at renteudgifterne fra overdragelsessummen ikke skal kvæle DTU fra statens bevilger staten over de næste mange år et årligt tilskud på 100 mio. årligt til renterne.

Overdragelsen betyder samtidig, at DTU ikke længere vil være omfattet af statens (Byggedirektoratets) virksomhed, men selv skal stå for renovering og nybyggeri osv. For at holde den umiddelbare renovering og vedligeholdelse i gang, giver staten hertil 40 mio. kroner årligt.

De i alt 140 mio. årligt skulle betyde, at såvel staten som DTU går ind i selvejet som et “nulsumsspil”. DTU har således i år 2001 (år 0) en økonomi, som ligner de foregående års.

Hvis DTU derfor vil skabe ekspansion, investeringer eller fornyelse må pengene skaffes på anden måde end fra staten.

Mulige indtægtskilder: Flere studenter og udlejning

Det er vanskeligt at bedømme DTU's økonomiske styrke med den nye selvejemodel. Men de primære indtægtskilder forventes at være i forhold til studenterne og til udlejning.

Det forventes, at DTU gennem nye uddannelsesstilbud, forbedrede faciliteter m.m. over de kommende fem år vil øge optaget med 15 pct., således at der optages 1500 studerende årligt i 2005. Man forventer på samme tid at øge produktionen af kandidater og mindske frafaldet.

“Med 70.000 kr. årligt pr. studerende i taksametertilskud skal der ikke meget til at forøge indtægterne væsentligt. Vi er optimister på det område, men det er et usikkert marked, med faldende ungdomsårgange osv.”, siger økonomichefen.

Det andet indtægtsområde er udlejning til private firmaer. Her budgetteres med lejeindtægter på 5 mio. i 2001 med en svag stigning til 10 mio. i 2004 og en stor stigning til 30 mio. kr. i 2006.

“Vi har store forventninger til udlejning. Vi har allerede fået mange henvendelser fra innovative virksomheder, som gerne vil flytte ind”, siger økonomiche-

fen. “Men det er klart, at det ikke bare er indtægter, for udlejning kræver investeringer i modernisering af bygningsmassen, så den passer til nutidens behov”.

Renoveringsbehovet

En af de politiske begrundelser for at give DTU selveje lød, at der i de kommende år ville være et stort vedligholdelses- og renoveringsbehov. Der blev nævnt beløb i størrelsesordenen 1.500 mio. Nu hedder bestyrelsens seneste skøn 1.000 mio. kroner.

Og foreløbig er bestyrelsen ikke sprunget ud i de store renoveringer. I de næste år optages der blot 25, 30, 80 mio. kroner i lån til renovering.

Der var ved årsskiftet en “skjult opsparing” på ca. 90 mio. kr. til “nødvendige reserver”, men nogle af disse penge er på forhånd reserveret til Ph.d.-uddannelse og apparatur

“Fortætning”: Forskerne får mindre plads

En af årsagerne til, at DTU's konsistorium fandt det attraktivt at blive selvejere var, at institutionen hermed kunne blive friholdt fra ministeriets nye huslejemodel. Forskningsministeriet havde varslet, at en ny huslejemodel kunne blive “meget dyrt” for DTU, fordi man havde op til 50 procent flere kvadratmetre end de andre universiteter.

Nu skal der satses på at frigøre nogle af de ‘ledige’ kvadratmetre. Udlejning kræver, at der er attraktiv, sammenhængende bygningsmasse, som kan udlejes. Derfor er DTU ved at lave en “fortætningsplan”: Man skal rykke de eksisterende aktiviteter sammen på mindre plads, så der åbnes nye muligheder.

På institutniveau skal der i 2001 startes en fysisk fortætning af undervisnings- og forskningsaktiviteter, så den får virkning snarest muligt. I praksis betyder det, at institutter må rykke de eksisterende aktiviteter sammen på mindre plads, så der åbnes nye muligheder.

DTU: Erhvervsskole?

Den nye bestyrelse med eksternt flertal - vil have markedsorienteret aktivitet, fortæller visionspapir.

“DTU er et erhvervsorienteret universitet og det betyder, at institutionen og medarbejderne bør være fokuseret på at omsætte de emner, man arbejder med på DTU, til resultater i erhvervslivets verden, samtidig med at forpligtelsen som universitet fastholdes.

Dette betyder, at DTU skal forberede de studerende til erhvervslivets funktioner, at DTU skal udføre forskning, som er relevant og vigtig for samfundets teknologiske og erhvervmæssige udvikling og være opmærksom på, hvilke grundforsknings- forsknings- og udviklingsmæssige resultater, der vil kunne omsættes til produkter, koncepter og/eller videnbaserede virksomheder”.

Sådan lyder den nye DTU-bestyrelses vision for såvel undervisningen som forskningen. Med disse målsætninger sættes nye standarder i den danske universitetsverden.

“Det er ikke en ‘vision’ for et universitet. Skal bestyrelsen tages på ordet, så vil de lave en ‘erhvervsskole’ på den nuværende viden på DTU! Deres tidshorisont er kortsigtet og ligner erhvervsvirksomheders. Ambitionen er tylsyneladende ikke at lave fremragende videnskab og videnskabsmænd ...”, siger docent **Tom Høholdt**.

Markedsorientering

Formuleringen om omsætning til erhvervslivet findes i bestyrelsens første visionspapir og er bemærkelsesværdig, fordi der konsekvent lægges op til en direkte markedsrelateret: Anvendelsesorientering, forskningsprioritering og branchebehov er terminologien.

I visionspapiret tillægges forskerverdens faglighed en særdeles underordnet rolle, idet dette aspekt slet ikke nævnes. Tages bestyrelsen således på ordet, så er det markedet (fx bedømt på relationen til det private virksomheder) og ikke faglige og kvalitative vurderinger, som skal prioritere DTU’s aktiviteter fremover

Bestyrelsen har dermed valgt at stort på kritikken ved lovforslagets høring, hvor det blev fremført, at der var en underbetoning af universitetets fremmeste målsætning: “at drive forskning og give videregående uddannelse indtil det højeste videnskabelige niveau” ...

Succes: Anvendelsesorientering og bortvælgelse

Markedsorientering skal være det væsentligste af DTU’s succeskriterier. Anvendelsesorienteret forskning står nemlig højest på listen over de særlige målsætninger: “DTU skal for så vidt angår forskning gøre en særlig indsats inden for de områder, hvor der er en stor grad af direkte overførelse af resultater til videnbaserede udviklingsvirksomheder”.

Der skal samtidig ske en **stærkere prioritering af forskningen**:

“DTU kan ikke være førende på alle forskningsområder, hvorfor det vil være en vigtig opgave for DTU løbende at evaluere forskningen og bortvælge eller revitalisere de områder, hvor kvaliteten ikke lever op til universitetets målsætninger”.

Bestyrelsen fremhæver dog ikke eksplicitte succeskriterier på dette område, men det fremgår eksplicit at markedet vil være det væsentligste omdrejningspunkt.

Særlig branchepleje

Såvel undervisningen som forskningen skal i højere grad indrettes på enkelte branchers krav. Der kan stilles særlige krav til professionsrettede uddannelser: “Generalistviden, her forstået som den klassiske polytekniker, er væsentlig, men utilstrækkelig inden for fx kommunikations- og bioteknologiindustrien. Universiteterne kan kun vanskeligt følge med i videnskapsløbet, lige som produktionen af kandidater og ph.d’ere ikke er tilstrækkeligt omfang er afstemt efter markedets behov. På disse områder er der behov for at etablere strategiske samarbejder mellem stærke universiteter og brancher ...”.

Det foreslås derfor, at DTU og erhvervslivet bør undersøge muligheden for i fællesskab at etablere forskerskoler. Det vil give mulighed for “branchemæssige løft”, til forskel fra individuelle stipendier. Det vil fremhæve de områder, hvor de nye vækstøkonomier er mest markante, hedder det.

Kritiker: Forskydning mod markedet

Der er en enkelt sætning i hele visionspapiret, som antyder, at der er tale om et universitet, siger Tom Høholdt: “En forudsætning for at den mere anvendelsesorienterede forskning kan gøre sig gældende internationalt er, at den relevante grundforskning har et rimeligt omfang og tilsvarende højt niveau”.

Men bemærkningen præciseres ikke nærmere:

“Bestyrelsens overvejelser er alt for bastante, men desværre er de næppe udtryk for en fejl. Vel har vi tidligere været afhængige af at skulle skaffe eksterne midler som en del af vores aktivitet. Men med den nye udmelding bekræfter bestyrelsen frygten for, at der lægges op til en forskydning, hvor markedet får meget stor indflydelse på DTU.

Lovgrundlaget pålægger DTU ‘at drive forskning og give videregående uddannelse indtil det højeste videnskabelige niveau’. Og bestyrelsen har fået nogle økonomiske frihedsgrader, hvor de ikke i så høj grad behøver at lægge sig op ad markedet og erhvervslivet. Så bestyrelsen kunne da i det mindste have det som en

ambition - i ord såvel som i praksis - at DTU også skal lave videnskab på højt niveau”, siger Høholdt, der kommer fra et af DTU’s grundforskningstunge institutter, matematik. Han frygter dog ikke for sin egen fremtid: “Vi er ret gode, os får de svært ved at røre ved ...”

Rektor: Vent på udviklingskontrakten

DTU-rektor **Hans Peter Jensen** kan ikke forstå kritikken:

“Allerede vores strategiplan-95 blev mødt af den kritik, men jeg synes da ikke at det grundforskningsmæssige aspekt er nedprioriteret i bestyrelsens oplæg.

Man skal jo være opmærksom på, at de klare faseafgrænsninger mellem grundforskning og anvendelsesorienteret forskning, pilotprojekter, produktion osv. slet ikke er så skarpe længere. Nu foregår faserne i tæt og nær sammenhæng, og nogle af de hotte områder - fx informationsteknologi materialeforskning i bioteknologi - er der meget kort fra grundforskning til udnyttelse”.

Men er det ikke et forkert signal, når bestyrelsens visionspapir kan læses som om man vil have et snævert erhvervsuniversitet?

“Hvis man læser bestyrelsens overvejelser så snævert, så er det noget, som må præciseres, når vi skal forhandle ny udviklingskontrakt med ministeriet”.

Ranking

Den nye bestyrelse lægger endelig op til rene produktivitetsmålinger i fremtiden. Helt i tråd med tidens managementteorier og med angelsaksiske forbilleder vil man lave en ranking: “Der må skabes et rankingsystem, der gennem synliggørelse af institutter og centres forskningsaktiviteter, kan medvirke til at inspirere til en øget indsats i forskningsmiljøerne på DTU”, lyder det helt kortfattet om bestyrelsens foreløbige overvejelser.

Koblet med ovenstående markedsrelaterede overvejelser er det usandsynligt, at det nye “erhvervsrettede universitets” - profil blot skal være til “inspiration”. Men bestyrelsen præciserer ikke, hvad der skal være succeskriterier i den kommende ranking.

Tom Høholdt: “Her har bestyrelsen igen misforstået, hvad videnskab er. De går ud fra, at ranking’en i sig selv forbedrer forskningens kvalitet ...”, siger docenten. “Ikke at jeg har noget imod ranking, for forskning er meget konkurrencepræget og forskere bliver bedømt hele tiden. Men der er ikke brug for at forskersamfundet skal bruge endnu mere energi på den slags”.

jø

Kilde: Interimbestyrelsens foreløbige overvejelser, DTU, december 2000

I sidste ende er det jo lederne, jo

- der skal prioritere forskningen, men forskerne skal da høres i processen.

DTU's rektor er overbevist om, at de nye ledelsesformer på DTU vil føre til en ny handlingskraft

Han er nok den mest omdiskuterede person i danske universitetsverden efter at have været ankermand i det forløb, som førte til, at DTU fik selveje og nogle vidtrækkende ændringer af styrelsesformerne: En bestyrelse i toppen. Udpeget rektor og udpegede - og ikke valgte - dekaner som institutledere. Og den akademiske selvforvaltning - *forskersamfundets ansvar for at prioritere* - blev reduceret i samme forløb.

For nogle er han fremsynet og banebrydende på de universiteter, som ikke har fulgt med tiden. For andre er han en skurk, der er i gang med at sælge universiteternes selvstændighed og frihed.

FORSKERforum har opsøgt manden selv: **Hans Peter Jensen**, som til maj har været rektor på DTU i 15 år, og som søger den rektorstilling, som DTU's nye bestyrelse slår op efter sommerferien.

Hvad mener han selv om fremtiden for DTU-model og for forskernes rolle i den?

DTU til forskel fra de andre

Hvad er nu den største forskel mellem DTU og de andre universiteter?

“At vi har en bestyrelse som har det økonomiske ansvar og ansvaret for at sætte de overordnede ting i værk. Den skal bl.a. ansætte rektor og der skal udpeges nogle ledere på forslag fra det interne system. Det giver nogle andre mekanismer end hvis ledelsen var valgt. Hvad det præcis kommer til at betyde, vil tiden vise.

Med selvejet kan vi disponere hurtigere og med større volumen, men selvfølgelig også med et større risikomoment.

DTU får en anden frihedsgrad. Nu kan vi sætte ting i værk med en anden hastighed end før, hvor initiativer skulle støttes og godkendes af Folketinget eller ministeriet. Ministeriet satte præmisserne, som vi selvfølgelig var til at rette os efter. Når vi fik en ide, så blev vi bragt ind i et større spil, når ministeriet vurderede den - nemlig i forhold til andre ministerier og de andre universiteter osv.

Det spil er vi blevet koblet af”.

Spillede selvforvaltningen fallit på DTU?

I DTU's ansøgning om selveje står der som begrundelse: “Der er enighed om, at det ledelsessystem har vist sig ikke at være effektivt. Det understøtter ikke vores ønske om hurtigt at kunne omsætte strategiske beslutninger til operative handlinger”.

Dækker den formulering over, at DTU havde spillet fallit: At man ikke kunne forvalte selvstyre?

“Demokrati på universiteterne har en række gode og fornuftige elementer, men det tager også lang tid. Vi var nødt til at finde en vej midt imellem.

Man må se selvforvaltningen i sammenhæng med det danske politiske system. DTU har nok været et af de steder, hvor det fungerede bedst, men kombinationen af universitetslov og politisk mistilid til universiteterne gjorde, at vi ikke kunne konkurrere på linie med de store internationale steder som Stanford, Imperial College osv. Universitetslovens beslutningskadanace er simpelthen for lav til at vi kan konkurrere.

Og med den hast som man er nødt til at tage beslutninger med i forhold til samarbejdspartnere og til erhvervslivet, så betyder konkurrencesituationen, at man er nødt til at skære nogle af de tidskrævende sider af det gamle universitetsdemokratiet fra for at kunne handle. Med de nye ledelsesformer kan vi tage beslutninger i en kadence, der passer til omgivelserne.

Den demokratiske struktur gav også en vis inert i systemet. Konsistorium kunne måske godt blive enige om et initiativ, men der skulle jo også sættes praktisk handling bag. For at give et eksempel på nødvendigheden i den nye handlekraft, så har vi simpelthen haft nedsat et ‘accelerationsudvalg’, der kunne sætte fart på implementeringen af de nye studieplaner m.m.

Det er ikke gjort for at sætte dialogen over styr. Men når man har taget en beslutning, og så må man videre. Der skal en anden dispositionshast til at matche samarbejde med omgivelserne. DTU skal kunne beslutte med kort varsel, uden at det skal igennem for mange ‘omsvøbsdepartement’er. Får vi tilbud om en kontrakt, så skal jeg ikke svare, at DTU kan give svar om et par måneder, for så er penge muligvis anbragt andre steder

Derfor du'r den flade beslutningsstruktur ikke på DTU. Om det samme gælder for humaniora eller samfundsvidenskab skal jeg ikke gøre mig klog på”.

Markedsafhængighed

Betyder DTU's selveje, at I bliver meget markedsafhængige - afhængige af penge fra erhvervslivet?

“Nej, ikke mere end tidligere. Men vi skal supplere de 800 mio., vi får direkte fra staten. Hvis vi skal leve op til vores planer, så skal vi ud og hente relativt store supplerende midler hos fonde, råd og private virksomheder. De penge til nye indsatser får vi aldrig nogensinde ud af staten.

Det er klart, at vores måder at agere på er afhængige af, om vi kan finde samarbejdspartnere.

Hvem der overordnet skal bestemme, hvad der skal forskes i, er diskussionen om hønen og ægget. Men det bliver ikke virksomhederne, som bestemmer, hvad DTU skal, simpelthen fordi DTU har noget at tilbyde virksomhederne. Vi skal være på forkant med udviklingen, vi kan se hvor gennembruddene kan komme. Det er altså DTU's forskere, som ved hvor forskningsfronten er; de sætter takten og tonen i forhold til virksomhederne.

Det foregår ikke på den måde, at firmaerne dikterer, at vi skal lave det og det produkt. De store danske virksomheder - Haldor Topsøe, Novo, Oticon, Højgaard og Schultz m.fl. - forstår, at det tager tid at generere viden. De skal ikke direkte ‘tjene penge på os’. Vi definerer sammen interesseområderne og de vil samarbejde med os, hvor der er nogle udnyttelsesmuligheder. Men selvfølgelig er det ikke bare altruisme, når Højgaards Fond giver penge til betonforskning, men de gør det altså uden betingelser, som vil begrænse DTU's aktivitet.”

Er der ikke en risiko for, at den enkelte institutleder vil spille på det sikre og salgbare, når det nu bliver nu bliver en central opgave for DTU at ‘tjene penge ude i byen, og når bestyrelsen sætter på, at man skal gøre “en særlig indsats inden for områder med stor grad af direkte overførsel af resultater” (jf. bestyrelsens visionspapir)?

“Risikoen er ikke større end tidligere. I kraft af statens almindelige nedprioritering af forskningen, så har vi længe været på jagt efter ekstra penge! Risø og Aalborgs ingeniører og de naturvidenskabelige fakulteter er såmænd lige så afhængige af penge udefra som vi er ...

Institutlederne skal i fremtiden sørge for at lave synlige resultater. Og det vil være ufornuftigt, hvis de alene spiller på det sikre med 1-2-3 -årig tidshorison. De er nødt til at sikre en basis af grundforskning, herunder højrisikoprojekter, så de også har et udviklingspotentiale i et 10-20 årigt perspektiv. Men selvfølgelig skal de ikke bare sætte alle ressourcer på noget, der risikerer at floppe”.

Prioriteringen af forskningen

Kommer der ikke automatisk en udpegningsmekanisme, et succeskriterium eller en forskningsprioritering, når der fx kommer penge ind til betonforskning?

“Der er ingen direkte styring i det, når der kommer ekstra penge ind i systemet. At DTU får betonpenge får os ikke til at

opgive vores andre strategiområder.

Men de er da et succeskriterium, om et institut er i stand til at hente penge ude i byen. Planerne er da også, at institutterne skal være i stand til at skaffe mindst en tredjedel af deres midler udefra. Men der er da også andre succeskriterier, fx at være internationalt orienteret”.

I loven står, at Konsistorium har indflydelse på “de akademiske sager”, men det betyder indflydelse på ansættelser, læreplaner m.m. Men hvad angår forskningsprioriteringen - som måske er det vigtigste for et universitet - så er det ikke længere forskersamfundets prioritering, men lederens. Er det ikke at sætte forskersamfundet - den faglige selvforvaltning - ud på side-linien?

“Der står i vedtægterne, at forslag til større disponeringer, økonomi, strategiske satsninger osv. skal forelægges for Konsistorium før de går videre til bestyrelsen.

På samme måde med forskningen: Jeg kan ikke forestille mig, at ideerne skabes ovenfra og så implementeres nedad - selv om de enkelte bestyrelsesmedlemmer selvfølgelig har en mening om, hvad der skal satses på. Og de faglige ideer kommer altså heller ikke af, at prorektor og jeg tænker tanker.

Jeg tror, at den altovervejende del af tankerne og prioriteringerne fortsat vil blive født, hvor de skal fødes: Blandt forskerne på instituttet. Og institutlederen vil således sammen med sit bagland finde ud af, hvor de hotte områder er, hvad der er vigtigt ...”

Men hvem skal prioritere forskningsindsatsen?

“I sidste ende er det jo lederne, der i sidste ende skal prioritere, hvad der skal satses på, hvis det er det, du spørger til. Men det skal ske som en del af processen”.

Bestyrelsen: Bortvælge forskningsområder

I bestyrelsens oplæg står, der, at der skal være større handlefrihed, men hvad betyder det mere konkret?

“Det betyder, at vi opgiver den centrale styring i år 2002 og overgår til ram-

mestyling. Det betyder at institutterne indgår kontrakt med den centrale ledelse, og at de får større selvstændighed på de enkelte institutter til at disponere driften, ressourcerne og ansættelser.

Den selvstændighed skal forvaltes af de udpegede ledere, i samarbejde med institutbestyrelserne”.

Af bestyrelsens visionspapir fremgår: DTU kan ikke være førende på alle forskningsområder, hvorfor det vil være en vigtig opgave for DTU løbende at evaluere forskningen og bortvælge eller revitalisere de områder, hvor kvaliteten ikke lever op til universitetets målsætninger.

Men hvordan vil lederne sikre områder, hvor kvaliteten er høj, men hvor der ikke er eksterne penge - for eksempel hvis der er et stor element af grundforskning i området?

“For det første er der da mange penge til grundforskning, fx i forskningsråd, Grundforskningsfonden etc, men ellers må man tage stilling til den konkrete situation. Jeg vil igen henvise til, at institutterne er nødt til også at tænke i fremtiden, så der er et potentiale om 10-20 år.

Ønskerne vil altid overstige ressourcerne, så der skal prioriteres. Der skal laves strategier, lægges et ambitionsniveau og så vælger man det med det største potentiale. Med ‘bortvælge’ menes jo ikke bare, at noget skal skæres væk, men også at man kan dreje profilen ...

Der kan jo ikke udstedes andre garantier end at der på institutterne skal være en dialog og en debat i relation til de prioriteringer, som skal i Konsistorium og i Bestyrelsen. Det er såmænd ikke anderledes end tidligere: Når der ikke er råd til at gøre det hele, så skal der være en debat om, hvad forskerne tror på, hvad der har mere eller mindre risikomomenter i sig og hvad man vil satse på. Så tager man en beslutning, og det nye og vigtige er, at lederne herefter skal sørge for, at det bliver ført ud i livet”.

En case: Erhvervslivet stiller krav Bestyrelsens overvejelser taler om, at DTU skal lave strategiske samarbejder

mellem med brancher.

Lad os tage en case: En stor dansk biotek-virksomhed ønsker at flytte en stor del af sin noget specialiserede virksomhed til DTU, og der følger årligt 20 mio. kr. med. Men virksomheden kræver en tilsvarende økonomisk satsning fra DTU. I praksis kunne den satsning så have som konsekvens, at noget af den bredere forskning og undervisning må skæres bort.

Kan en sådan tænkt situation opstå i fremtiden?

“Jeg har aldrig oplevet, at private virksomheder stillede betingelser på den måde.

Opstår imidlertid en sådan situation, så må vi tage stilling til den konkrete situation: Hvad vil perspektivet og potentialet være i at gå ind i et sådant samarbejde for de implicerede forskere? Som rektor ville jeg ikke gennemtvinge et sådant projekt.

Den enkelte forsker har jo metodefrihed. De arbejder inden for deres fagfelt, og jeg - eller institutlederen - vil aldrig pålægge en ansat at de skal flytte område eller gøre sådan og sådan i forhold til en bestemt aktivitet, uden at der har været ført en dialog om det”.

Frygt for enevældige konger

I oktober 1999 reducerede DTU med 70 årsværk, så de var ude af lønregnskabet i august 2001. Men i januar 2000 slog man 20 nye stillinger op. Kan Rektor fortænke nogen i at sige ‘strategiske fyringer’ og at sådan bliver fremtiden?

“Jeg må gøre opmærksom på, at kun et mindre antal blev direkte afskediget. Og det var ikke strategiske fyringer, men budgetbetingede nedskæringer. Og når der kunne slås nye stillinger i januar skyldtes det, at der kom ressourcer til indsatser på nye områder ...”

Kan Rektor forstå, hvis nogle er bange for, at nogle institutledere vil opføre sig som enevældige konger, nu de har fået stor magt?

“Jeg registrerer da, at det siges, at den frygt er der. Jeg har dog vanskeligt ved at tro, at der skulle være en udbredt frygt. Vi har ikke sagt, at lederne skal være alvidende, når der skal vælges og prioriteres. Vi har heller ikke sagt, at det skal foregå uden diskussion, når der skal vælges og prioriteres.

Ledelsen må således gøre, hvad den kan for at afkræfte en frygt gennem den åbne debat”.

Ikke værktøjer-uddannelse ...

Ingeniør Lise Damkjær er af Undervisningsministeren skal gøre ingeniøruddannelserne mere attraktive. Hun er ny formand for Teknisk Uddannelsesråd, TUR.

Teknisk Uddannelsesråds nye formand, Lise Damkjær, er 40 år og uddannet ingeniør fra DTU i 1985. Beskæftigede sig i sin studietid med arbejdsmiljø, bl.a. i erkendelse af at en computer altid ville være bedre end hende til be- og udregninger. Og også mere præcis. Har været studievejleder på Københavns Teknikum og DTU, det sidste sted med specielt fokus på at få kvinder ind i ingeniørfaget. Har været ansat i Ingeniørernes A-kasse både som konsulent og som leder af konsulentafdelingen, inden hun i 1998 blev personaleudviklingschef på Københavns Tekniske Skole. Har i dag eget konsulentfirma.

Det er store ambitioner og visioner, den nye formand har. De handler om morgendagens ingeniør. Hvordan vil videnssamfundet præge og ændre ingeniøruddannelserne? Hvilke værdier vil karakterisere videnssamfundets ingeniørtype? Eller bedre: drømmesamfundets ingeniørtype. For **Lise Damkjær** foretrækker udtrykket "drømmesamfund" fremfor udtrykket "videnssamfund".

"Når vi går fra et industrisamfund til et videnssamfund betyder det bl.a., at vi går fra maskinen som ideal til mennesket eller hjernen som ideal. I et videnssamfund hænger tingene sammen på en helt anden måde, end vi er vant til, og det vil også påvirke ingeniøruddannelserne. Den traditionelle maskiningeniør er uddannet til at lede eller designe en industriproduktion, altså at få en masse tandhjul til at passe sammen så at sige. Men denne *værktøjer*type bliver der mindre og mindre brug for i fremtiden. Vi skal ligesom et abstraktionsniveau højere op. Fremtidens

ingeniører skal kunne tænke anderledes og meget bredere, end ingeniører gør i dag. Allerede i dag vil folk jo ikke bare købe en standardvare, de vil også have *sjæl, individualitet* og *særpræg*. De samme egenskaber skal ingeniøren også have. Og turde vedkende sig dem," funderer Lise Damkjær.

Haves: objektivitet **- Ønskes: individualitet**

Endnu en af ingeniørens gamle fagligheder vil den nye TUR-formand tage op til grundig revision, nemlig kravet og ønsket om *objektivitet*:

"Vi bliver nødt til at gøre op med den der *objektive tankegang* i de naturvidenskabelige og tekniske uddannelser. Ingeniører tror ofte, at deres konstruktioner og beregninger er objektive, men det er de i virkeligheden ikke, for hver enkelt ingeniør har jo truffet en masse beslutninger undervejs i sine beregninger. Hvis han eller hun ikke havde det, kunne de lige så

godt have sat en computer til at gøre arbejdet. Så en teknisk løsning, der præsenteres som objektiv, er altså slet så objektiv endda. Men i stedet for at opfatte det som noget negativt og en svaghed, skal ingeniøren se det som en styrke, at en beregning eller en konstruktion afspejler den pågældendes særlige baggrund. I fremtiden vil der være en enorm efterspørgsel på unikke, specielle og særprægede produkter, og det ønske kan man ikke imødekomme, hvis man bibeholder den objektive og traditionelle opfattelse af, hvad en ingeniør skal kunne."

Teknisk Uddannelsesråds opgave er:

- at rådgive ministeriet i overordnede uddannelsespolitiske spørgsmål
- at følge udviklingen nationalt og internationalt inden for uddannelses-systemet
- at følge udviklingen på arbejdsmarkedet
- art tage initiativer til analyser m.v., der kan indgå i den politiske beslutningsproces, herunder foreslå overordnede evalueringer af uddannelsesområder
- at rådgive ministeriet om uddannelsernes overordnede tilrettelæggelse og overordnede koordinering
- at bidrage til udviklingen i uddannelsernes og undervisningens kvalitet
- at rådgive ministeriet om konkret stillede spørgsmål

Der var ordet igen: *det særlige!* Varianter hedder *det unikke, det individuelle, det særprægede*. Andre ord, som Lise Damkjær bruger med forkærlighed er: *identitet, selvrealisering, personlig projekt, træde i karakter*. Alle sammen prædikater der beskriver fremtidens ingeniør. Men ord alene gør jo ingen forskel. Så spørgsmålet er: Hvordan få disse tanker og idéer nedfældet i noget så prosaisk som en *ingeniørbekendtgørelse*?

"Det ved jeg ikke lige..." lyder det umiddelbare svar fra Lise Damkjær. "Men i uddannelserne skal der være plads til individualitet, forstået som større valgfrihed for den enkelte og mulighed for den enkelte til selv at sammensætte sit studium og selv tage ansvaret for at det bliver noget særegent. Det er selvfølgelig ikke noget man selv kan gøre som 18-20 årig, så der skal også mere vejledning af de studerende til. Og et langt bedre studiemiljø end i dag."

Mer' grundforskning

Det offentliges opgaver er især støtte grundforskning og i mindre grad anvendelsesorienteret forskning, hedder det i baggrundspapir til Forskningskommissionen

Ikke ingeniører på markedsføring

I det hele taget mener Lise Damkjær, at uddannelsesinstitutionerne bør sætte lidt mere fokus på de studerende og deres motiver for at vælge eller ikke vælge et ingeniørstudium.

“De unge tiltrækkes af mennesker, det levende, det poetiske og det romantiske, og der er ingeniøruddannelserne jo ikke lige det første, man tænker på. Der er maskinen jo stadig idealet.”

Selvfølger kan en god markedsføring gøre meget for at trække studerende til ingeniøruddannelserne, men det er ikke kun et spørgsmål om markedsføring. “Nu har man jo i de sidste ti år markedsført ingeniøruddannelserne på forskellige sjove måder uden at det har hjulpet noget. Så der skal mere og andet til,” siger hun.

Og hvad er så det?

“Vi (TUR, red.) skal i dialog med ingeniøruddannelserne for at finde ud af det. Vi vil besøge dem, afholde konferencer og seminarer. Og skrive sammen med dem. Vi må i fællesskab have skabt viden om, hvad videnssamfundet kommer til at betyde for ingeniøruddannelserne. Vi vil også lade os inspirere af udlandet og af andre uddannelser i Danmark. TUR skal forsøge at være en *tænk tank*, der tænker overordnet og samler tingene sammen. Vi skal mere i dybden, og der skal være en rød tråd gennem det, vi foretager os. Man vil komme til at opleve et proaktivt TUR,” lover en optimistisk Lise Damkjær.

Automation og psykologi

Hvis nogle af Lise Damkjærs visioner en dag bliver en realitet vil det betyde nye kombinationer og fusioner mellem ingeniørstudiet og andre uddannelsesområder. Blandt andet vil hun se på grænserne mellem de tekniske og humanistiske uddannelser, discipliner som i dag opleves som længst fra hinanden: “Vi har brug for at vide noget om relationerne mellem mennesker og maskiner, derfor har vi også brug for at vide en masse om psykologi og sprog. Det er da en fascinerende tanke, at automation kan smelte sammen med psykologi og sprogvidenskab”.

Efter en erhvervskarriere som konsulent har hun netop startet sit eget konsulentfirma: “I firmaet er der kun én ansat, og det er mig. Flere skal der heller ikke være. Jeg har min særegne måde at gøre tingene på, og hvis man ikke kan lide den, kan man bare hyre en anden ...”

mt

Investeringer i forskning og udvikling (FoU) kan være meget risikofyldt og resultaterne kan først vise sig på langt sigt. Jo mere grundforskningsagtig og jo mindre anvendelsesorienteret forskning, der er tale om, des stærkere gør det sig gældende. Det betyder, at det offentlige især bør støtte grundforskning og i mindre grad anvendt forskning. Bør støtte forskning af denne karakter, idet det samfundsmæssige afkast her typisk er langt større end det privatøkonomiske.

En anden begrundelse for, at det offentlige især bør støtte grundforskning er, at idet grundforskning er svær at patentere (privatisere), så vil det privatøkonomiske afkast her være mere begrænset, mens den samfundsmæssige værdi vil være tilsvarende højere.

Det er professor i nationaløkonomi ved Handelshøjskolen i Århus, Nina Smith, som lagt ovennævnte påstande frem i Forskningskommissionen. For nogle er det måske en overraskende tese, og den står i hvert fald i nogen modsætning til politikernes prioriteringer i disse år, som i højere og højere grad retter sig mod det nyttige og anvendelsesorienterede....

Hvorfor ikke lade markedet klare sagen?

Nina Smith diskuterer med reference til international økonomisk litteratur betydningen af offentlige FoU-investeringer i Danmark.

Hun konstaterer, at der er en positiv sammenhæng mellem FoU-investeringer og økonomisk udvikling, og spørger dernæst hvorfor det offentlige overhovedet skal blande sig i denne proces og ikke blot overlade det til den private sektor at investere i FoU?

Hun konstaterer, at FoU kan betragtes som et kollektivt gode, men at der er spill-over-effekter af FoU, som den enkelte private virksomhed ikke fuldt ud kan høste gevinsten af. Det betyder, at den samfundsmæssige gevinst er større end den privatøkonomiske gevinst. Derfor vil der blive investeret for lidt i FoU i forhold til, hvad de er samfundsmæssigt optimalt, hvis altså ikke det offentlige går ind og afhjælper denne markedsfejl.

Hun konstaterer også, at i lande (som Danmark) med relativt mange små virksomheder have svært ved at høste fordele ved FoU og at der dermed er risiko for, at der bliver underinvesteret i FoU, hvis ikke det offentlige deltager i betalingen.

Investeringen i humaniora og samfundsvidenskab

Nina Smidt tillader sig også at nævne, at samfundets velfærd afhænger af andet end økonomisk vækst. Under begrebet “quality of life” peger hun på, at det offentlige også bør udføre forskning i en række emner, der ikke i sig selv fremmer produktiviteten i de enkelte virksomheder.

Det kan være forskning i sundhedsvidenskab, der ikke leder til profitable produkter, forskning i humaniora der øger livskvaliteten eller samfundsvidenskab, som kan “få samfundet til at fungere bedre”, kan øge livskvaliteten, men som også på længere sigt kan øge produktionsskapaciteten og væksten i samfundet.

Helt specifikt nævner hun forskning i marginalisering på arbejdsmarkedet, hvor man kan finde ud af hvordan mennesker bringes til at fungere bedre i samfundet og på arbejdsmarkedet - hvorved færre bliver arbejdsløse og den økonomiske vækst forbedres. Og så nævnes ikke-kommerciel trafikikkerhedsforskning, som reducerer menneskelige omkostninger ved ulykker, men som også øger samfundets produktionskapacitet, fordi færre skades i trafikken.

Nina Smidt nævner ikke specifikke humanistiske emner, som således indirekte kan være til samfundsmæssig nytte.

Offentlig indsats presser lønninger op ...

Der kan imidlertid også være negative aspekter ved en (for stor) offentlig FoU-indsats. Den kan virke konkurrenceforvridende ved at fortrænge privat FoU-indsats. Den kan også give bagslag, idet de private firmaer ikke vil bruge offentlige ressourcer så effektivt som deres egne penge. Og endelig kan en stor offentlig FoU-investering presse lønningerne på forskerne op, så den private sektor ansætter færre forskere ...

jø

Nina Smidt: Hvorfor skal det offentlige støtte Forskning og Udvikling (Notat til Forskningskommissionen, oktober 2000)

Trussel mod vidensamfundet

Danmarks Forskningsråd fortsætter ufortrødent med at komme med anbefalinger til politikerne.

Men de kommer også med anbefalinger, som ikke behager forskersamfundet ...

I januar sidste år udtalte Danmarks Forskningsråd - som er politikernes højeste rådgivningsorgan på forskningsområdet - at universiteterne var i knibe: Undervisningsbelastningen steg og forskning blev beskåret. Der var mindst behov for 600-700 mio. kroner til universiteterne.

Og før finansloven blev forhandlet på plads i december 2000 anbefalede rådet igen et løft på 600-700 millioner kroner til forskning og udvikling.

Lige meget hjalp det. Ønskerne blev ikke opfyldt, så nu er behovet steget til en 1000 millioner: "Rådet anbefaler et engangsløft af størrelsesordenen 1 mia. kroner på finansloven for 2002 ..." lyder det i DFr's seneste store RØDE advarselsslamper. I en ny rapport kalder de politikernes tilbageholdenhed med bevillinger "en trussel mod vidensamfundet".

Universiteterne beskåret med 4 pct.

DFr konstaterer, at der nok blev tilført forskningsområdet nye midler, men idet der samtidig skete besparelser, så blev en eventuel fremgang "neutraliseret". Det skønnes derfor, at de samlede bevillinger afsat til 2001 ligger på niveau eller under det niveau, der tidligere var blevet lovet.

DFr konstaterer, at bevillingerne til universiteterne er faldet med 4 pct. siden 1998. Når faldet tilmed ikke blev større, så skyldes det, at universiteterne blev friholdt for generelle rammebesparelser i forbindelse med finanslov 2001, og at universiteterne fik tilført 150 mio. kr. ekstra som udviklingsmidler i 2001.

Universitetspenge skal være resultatorienterede

DFr mener imidlertid ikke, at det er tilstrækkeligt. Rådet anbefaler, at der gives prioritet til områder af grundvidenskabelig karakter, og hvor der finder uddannelse af kandidater og ph.d.'ere sted.

Og så tilføjer rådet, at bevillingerne fortrinsvis allokeres til områder, der giver den største nytte i erhvervs- og samfundsudviklingen: "Der er behov for i forbindelse med finansloven for 2002, at universiteterne yderligere tilgodeses med forskningsmidler. Rådet lægger vægt på, at midlerne gives resultatorienteret", hedder det og så anbefales det i øvrigt, at bruge universiteternes udviklingskontrak-

ter som styringsinstrument.

Men hvorfor mere anvendelsesorienteret og styret forskning, når rådet siger, at styrken ved den offentlige forskning faktisk er dens nødvendige præg af grundforskning?

"Når vi taler om resultatorienteret, så handler det om opfyldelse af de målsætninger, som universiteterne selv opstiller i deres udviklingskontrakter. Det er et krav om, at når der er givet penge på nogle bestemte betingelser, så skal man også tage de mål alvorligt, som man selv har skrevet under på", svarer **medlem af DFr, professor Ellen Margrethe Basse, som deltog som DFr's repræsentant på Forskningskommissionens netop afviklede konference (se s. 3).**

Succeskriterier

Når man skal bedømme målopfyldelsen, så må der vel være nogle succeskriterier på grundforskningen?

"Universiteterne går selv ind i udviklingskontrakten med vurderinger af, hvor deres styrkepositioner er. Vi forestiller os da bestemt ikke, at det er ministeriet der skal gå ind og bedømme forskningskvaliteten og uddele penge herefter. Vi stiller krav om, at universiteterne tager deres planer alvorligt og bedømmer sig selv i forhold til det internationale forskersamfund: Hvordan slår de igennem i forhold til de kriterier, som de selv har været med til at fastsætte".

Men er det ikke almindeligheder, som Danmarks Forskningsråd ikke behøvede at anbefale, hvis der ikke var problemer i sektoren?

"Vi er positivt indstillet over for universiteterne og anbefaler grundlæggende, at de skal have flere penge. Men vi understreger, at de skal leve op til deres egne planer, og så mener vi også, at det skal have en vis betydning, at de lever op til dem, fx i forhold til bevillingerne", svarer rådsmedlemmet.

Forskningsrådene skæres med 25 pct.

Det er især statens forskningsråd som mærker politikernes tilbageholdenhed over for forskningen. Rådene skal nemlig hvert af årene 2002-2004 have tilført midler i størrelsesordenen 500 millioner for at kunne opretholde niveauet fra sidste halvdel af 1990'erne, fordi forsk-

ningsprogrammer udløber og ikke erstattes, konstaterer DFr.

Måske af frygt for at komme for meget på kollisionskurs med politikerne har rådet ikke turdet opregne de brutale konsekvenser af nedtrapningen af rådsbevillingerne. I praksis kan disse nemlig se ud til en reduktion fra år 2000 til 86 pct. (2002), 77 pct. (2003) og 69 pct. (2004).

I årsværk svarer den nedskæring til, at der skal spares op mod 1000 forsker- og TAP-stillinger, beregnede Forskningsforum - *det øverste organ for forskningsrådene* - allerede sidste år.

Disse dårlige udsigter skyldes udløb af en række store forskningsprogrammer i de kommende år og forstærkes af en bevillingsomlægning (til tilsagnsbevillinger, hvor pengene opføres på det år, hvor de udbetales).

Bundne bevillinger contra frie midler

DFr argumenter for - som de foregående år - at forskningsrådene blev sikret stabilitet i bevillingerne, herunder også i den ordinære forskningsbevilling.

Men rådet anbefaler ikke udtrykkeligt, at de udløbne programbevillinger konverteres til frie bevillinger (til rådernes egen disponering)?

"Vi har i mange sammenhænge sagt, at regeringen bør give flere basismidler til universiteterne og flere penge til forskningsrådene med understregning af forudsætninger vedrørende ledelse. Vi har aldrig sagt, at de mange programkasser var evigt dejlige. Men de var nok nødvendige i en periode. Hvad angår diskussionen mellem 'frie' midler og bundne, så har vi ikke en firkantet opfattelse af det ene eller andet. Heller ikke en skarp opdeling af, hvad der er strategisk, grund- eller anvendelsesorienteret forskning.

Vi har anbefalet, at programmerne bliver mere åbne og at det primært er virkemidler, der fokuseres på - især virkemidler, der kan bidrage til løsning af generationsproblemer, bidrage til fornyelse og mobilitet samt virkemidler der muliggør investeringer i infrastruktur. De nye 'tværgående forskergrupper' er et eksempel på en mere åben form for programformulering ...", slutter rådsmedlem Basse.

(se rapporten på www.danmarksforskningsraad.dk)

Råd: Højere løn til nogle

- selv om pengene skal hentes ved fyringer af andre ...

En forskerstilling i det offentlige betragtes ikke længere som et tilstrækkeligt attraktivt karrierevalg. For at løse universiteternes rekrutteringsproblemer skal der kunne tilbydes en løn, der matcher den private sektors. Der bør sikres højere løn og ekstra ressourcer til særligt dygtige og kompetente lektorer og seniorforskere. Derfor bør ledelserne i langt højere grad gøre brug af mulighederne for løndifferentiering. Og i nogle tilfælde kan det måske blive nødvendigt at nedlægge en forskerstilling for at få råd til at betale højere løn til nogle af de andre ansatte!

Sådan lyder Danmarks Forskningsråds anbefaling til regeringen. Men hvis universiteterne nedlægger stillinger, så bliver bliver undervisningsbyrden - som mange siger virker som forskningsfortrænger - jo endnu større for de ansatte?

Dekan: Ikke realistisk

“Danmarks Forskningsråd har i hvert fald ret i, at hvis der skal gives mere i løn til nogle, så skal der fyres nogle andre! Vi skal skære ned i 2002-03 med 19 vip’ere og 22 tap’ere, så der er altså ikke meget luft til ‘ny løn’ ...”, siger **KU-naturvidenskabs dekan Henrik Jeppesen**. “Men hvis der skæres stillinger væk, så stiger undervisningsbyrden endnu mere for de andre, og der vil blive endnu mere forskningsfortrængning end nu. Så alt i alt har rådets forslag ikke de bedste udsigter i praksis”.

Jeppesen henviser til, at KU i løbet af de sidste år har skåret 125 stillinger.

“Hvis der om nogle år kommer mere plads i budgettet havde vi jo egentlig satset på nyrekruttering. Og jeg tror altså også, at man må gå mere differentieret til værks end DFr. Generelt er superløn til enkelte professorer ikke realistisk, men det kan da godt være, at der vil være enkelte fagområder, hvor det kan lade sig gøre ...”

Dekan: Løndifferentiering mellem hovedområderne

“Vel er der mulighed for at forhandle individuel løn, men der skal altså være penge i systemet. Så hvis politikerne vil have mere naturvidenskab, så må der flere ressourcer til området i stedet for at skære ned! Og så har Danmarks Forskningsråd da ret i, at der skal gives bedre lønbetingelser for at rekruttere lektorer og professorer. Men hvis det skal realiseres, så må markedskræfterne slippes fri, for så skal naturvidenskabelige folkeskolelærere, gymnasielektorer og universitetslærere have mere i løn. Og det betyder, at der bliver mulighed for løndifferentiering

mellem naturvidenskabelige og humanistiske universitetslærere”

DFr: Ikke flere professorstillinger

DFr konstaterer, at Danmark ikke har så mange professorer i forhold til lektorer som i de øvrige nordiske lande. Det får dem imidlertid ikke til at anbefale flere professorer i det danske system, idet de mener, at den nuværende ratio er “passende”, fordi en sådan stilling bør være forbundet med særlige forpligtelser og prestige.

“Når vi siger ‘passende’, så er det, fordi vi er realistiske. Med de ressourcer, der er til rådighed er det vigtigere at få dygtige professorer som skal have gode vilkår - end det er at få flere professorer”, svarer Basse.

Men hvis der ikke kommer flere huller i systemet og flere avancementsmuligheder, så bliver karrieren jo heller ikke mere attraktiv? For at lokke en kandidat til at søge en lektorstilling i universitetsverdenen, så skal der vel være gode karriereudsigter, fx en professorstilling?

“Vi mener ikke, at problemet er, at der er for få professorstillinger, og at alle lektorer skal have et professorat. Der er sikkert lektorer, som er professorkvalificerede. At de ikke er professorer i dag kunne meget vel være begrundet i, at stillingerne bliver slået for snævert op inden for de relevante fagområde. Vi mener, at bredere opslag, der formidles aktivt og bredt vil sikre de bedst kvalificerede muligheder for at få et professorat. Samtidig ønsker vi at sikre, at fremtidige professorer, får bedre vilkår end i dag“, svarer Basse.

Femårige professorater

Rådet anbefaler, at fremtidige besættelser af professorater skal ske for en femårig periode med mulighed for forlængelse. Disse ansættelsesvilkår skal modsvares af en højere løn og ekstra ressourcer. *Spørgsmålet er så, om man med tidsbegrænsede ansættelser får de bedst kvalificerede forskere - og tilmed udefra - når disse kun ansættes for en femårig periode. Og det skal jo også bemærkes, at de ikke alene skal have mulighed for at forske og meritere sig yderligere inden for de fem år?*

“Vi lægger bestemt ikke op til, at professorerne ikke skal undervise, vejlede m.v. Det er en meget vigtig opgave for professorer og andre universitetsansatte at undervise. Vi har i en tidligere anbefaling fremhævet, at indholdet i begrebet ‘forskingsbaseret undervisning’ bør tages op til vurdering i lyset af det pres,

der er på universiteterne i form af øget studentertilgang, mange ph.d.’er og nye efteruddannelsesforpligtelser. Der er behov for en større differentiering i undervisningen, så ikke alt sammen forudsættes at være ‘forskingsbaseret’.

Men kunne godt forestille sig inden for nogle fagområder, at de højt kvalificerede professorer koncentrere sig om undervisningen på højt niveau, fx undervisning af specialestudierende, forskerkurser, vejledning af ph.d.’er samt faglig støtte til post.doc’er.”

Bedømmelsesudvalg med eksterne

Endelig foreslår DFr en ændring af bedømmelsesudvalgene, ved at flertallet af bedømmerne skal komme udefra. Derved skulle risiko for institutnepotisme kunne reduceres - samtidig bidrager det til en bedre kontakt udadtil. Men det harmonerer ikke med et af de vægtigste argumenter for den seneste ændring af ansættelsesbekendtgørelsen: tidsbesparelsen (hvor fx klagemulighederne fx blev indskrænket). *Lægger rådet ikke et nyt forsikende niveau ind?*

“Overhovedet ikke. Jeg har aldrig forstået, at der skulle gå så lang tid med bedømmelser. Jeg har selv deltaget i mange både i Danmark og uden for Danmark. Man skal bare sørge for at lægge proceduren ordentlig til rette.

Det kan man i andre lande ...”, slutter Basse.

DFr's ÅRSRAPPORT: Kvalitet og fornyelse - gennem rekruttering til den offentlige forskning, marts 2001.

Frihed, dialog og demokrati

- hedder det fra uddannelsespolitisk ordfører i Danske Studerendes Fællesråd (DSF), Susanne Olling Andersen, om hendes værdier, hvis hun var minister

“Et af mine første initiativer som minister ville være at få universiteter og interesseorganisationer til at spille bedre sammen med ministeriet, så vi arbejdede ud fra et fælles mål. I dag styres der meget *top-down*. Det er nu engang svært at skabe en dialog kun på den ene parts præmisser. Det er sådan lidt *dem-mod-os*,” beskriver **Susanne Olling Andersen** forholdet mellem universiteter og ministerium.

Hun bebrejder regering og Folketing, at de er tilbøjelige til at forsøge at løse problemerne og komme med pålæg uden at have øje for de langsigtede konsekvenser. Som eksempler på den meget centralistiske universitetspolitik, regeringen praktiserer, nævner Susanne Olling Andersen indførelsen af bachelorgraden og bestemmelsen om, at kvote 1-ansøgere skal favoriseres på bekostning af kvote 2-ansøgere.

Hvis jeg blev minister er FORSKERforums rundtur blandt interessante personer, som ytrer sig om forsknings- og undervisningspolitik.

“Mange uddannelser var ikke glade for at få bachelor-graden pålagt, hverken studerende eller lærere. Og nu er den også på vej på civilingeniørstudiet. (En ordning brede ingeniørkredse er imod, *red.*) Og hvad angår forholdet mellem kvote 1- og kvote 2-ansøgere, mener man åbenbart, at de studerende i dag er for gamle, før de kommer ud i det virkelige liv, så derfor vil man nedskære antallet af studerende med andre kvalifikationer end et eksamensbevis. Det er da ikke en kvalitet i sig selv at komme så tidligt som muligt ud i arbejdslivet, end man gør i dag. Det kan betyde, at man taber nogle studerende med en anderledes refleksion og med en anderledes kritisk tilgang til uddannelserne, som man kun kan få, når man har været ude inden studierne. Det kan give store problemer for visse uddannelsesmiljøer.”

Hvad ville det rigtige forhold mellem kvote 1- og kvote 2-ansøgere være efter din mening?

“Der er generelt set ikke noget *rigtigt* forhold. Det er væsentligt at se på, hvilke studerende der kommer ind på de enkelte uddannelser. Man kan ikke skære de teknisk-naturvidenskabelige uddannelser over samme kam som fx pædagog- eller læreruddannelserne. Det bør være op til institutionerne selv at afgøre, hvilke studerende de vil have.”

Susanne Olling Andersen er ikke blind for, at Margrethe Vestager på nogle punkter har forsøgt at tage diskussionen om uddannelsernes fremtid - hun har afholdt studenterrigsdage og folkehøringer.

“Men det har knebet for hende, at lytte til medarbejderrepræsentanter og interesseorganisationer. Det er hun ikke god til,” siger de danske studerendes uddannelsespolitiske ordfører.

Medbestemmelse, medbestemmelse og medbestemmelse

Og så spørgsmålet som er lige så sikkert som amen i kirken, når talen er om universiteter:

Hvordan ser din favoritstyringsmodel ud for de danske universiteter?

“Inddragelse, ansvar og medbestemmelse for medarbejdere og studerende,” kommer det prompte fra Susanne Olling Andersen, der uddyber:

“Den bedste model for ledelse er bundet på studenter- og medarbejderindflydelse. De, der har universitetet som deres daglige arbejdsplads, skal også være med til at tage beslutningerne. Så bliver det også meget lettere at føre beslutningerne ud i livet. Der skal mest muligt beslutningskompetence ud i de kollegialt valgte organer. Jeg kunne tænke mig en *Grundlov* for universiteterne, der sikrede de studerendes og ansattes indflydelse. Hvordan et universitet så i øvrigt vil strukturere sig inden for denne *Grundlov*, må være op til det enkelte universitet.”

Gud forbyde erhvervslivets målsætninger

Men mantraet i dag synes at være såkaldt professionel ledelse?

“Det er da muligt, at en såkaldt professionel ledelse kan tage beslutninger hurtigt og hurtigere end i dag. Men det kan jeg da også, hvis jeg ikke hører og lytter til medlemsorganisationerne i DSF. Og man skal jo have ført beslutningerne ud i livet bagefter! Selvfølgelig kan en ledelse til en vis grad presse beslutninger igennem, men er det den rigtige måde at gøre det på? Selvfølgelig skal vi have effektiv og professionel ledelse, men er der nogen med al deres retorik, der egentlig har forklaret, hvad begreberne dækker over? Målet for en universitetsledelse *må* være forskellig fra en ledelse i et privat firma, hvor det øverste mål er at skaffe profit og overskud til ejerne eller aktionærerne. Guderne forbyde det på et universitet!”

Ville du som minister ændre den nyligt vedtagne styreform på DTU?

“Det kommer helt an på, om der er interesse for det. Det ville jeg diskutere

igennem med medarbejder- og studenterrepræsentanter og ikke kun med ledelsen.”

I stedet for at operere med eksterne medlemmer i konsistorier og fakultetsråd kunne Susanne Olling Andersen bedre tænke sig, at universiteterne blev udstyret med et rådgivende organ eller et repræsentantskab, hvor så mange samfundsinteresser som muligt var repræsenteret. Opgaver for et sådant repræsentantskab kunne fx være at diskutere økonomi og forskningsprioritering.”

Studenter venter på rådgivning

Hvad vil du gøre for, at flere end i dag gennemfører deres studier?

“Måske skal man begynde med at anerkende, at det ikke nødvendigvis for alle er rigtigt med en universitetsuddannelse eller en mellemlang videregående uddan-

“Det er da ikke en kvalitet i sig selv at komme så tidligt som muligt ud i arbejdslivet”

nelse. Hvis man opdager, at det faktisk ikke lige var én med det studium, så er det da fint nok. Selvfølgelig er det et problem, hvis mange dropper ud som ufaglærte eller arbejdsløse, men hvis de træffer et voksent valg og finder ud af, hvad de vil med deres liv, så synes jeg ikke, det er noget problem at springe fra en uddannelse.”

Men alligevel: Hvordan skal universiteterne få flere til at gennemføre deres studier?

“Dels skal uddannelserne kvalitetsudvikles, og dels skal man komme mange af de studerendes ensomhed til livs. De studerende skal have mulighed for at studere i grupper med andre studerende og undervisere. Man kunne også forsøge med en *mentor-ordning*. Og studenterrådgivningen kunne opprioriteres. I DSF siger vi lidt for sjov, at hvis man som studerende i København kommer til Studenterrådgivningen med så store problemer, at man overvejer selvmord, skal man vente op imod tre måneder på en tid til rådgivning. Så pressede er de.”

Nogle lærere trænger til pædagogisk udvikling ...

Og hvad med undervisningen. Er den altid tilstrækkelig god?

“Selvfølgelig er der nogle, der trænger til noget pædagogisk udvikling. Hvis jeg var minister ville jeg sikre, at de ansatte kunne få hjælp til både pædagogisk og faglig udvikling på pædagogiske centre

Susanne Olling Andersen, 28 år, studerer - i sin fritid, som hun selv siger - til civilingeniør på Danmarks Tekniske Universitet, hvor hun er engageret i studenterpolitik. Har bl.a. i en periode siddet i DTU's Konsistorium. Medlem af Dansk Studerendes Fællesråds uddannelsespolitiske udvalg siden 1997. Fra juli 2000 ordfører for udvalget. Vil ikke udelukke at fortsætte i fagforeningspolitik efter endt uddannelse. Er ikke partipolitisk engageret.

på universiteterne. Så institutlederne har mulighed for at sende dem, der behøver det, på kurser. Men vi skal også i den forbindelse huske på, at lærerne i dag skal undervise mere og mere, samtidig med at de administrative byrder bliver større og større. Det er jo et problem med stort set samme lærerstab til et fordoblet studentertal. I dag har sprogfagene dårligt nok ressourcer til at sende de studerende i sproglaboratorier. Der skæres på bredden i uddannelserne, fordi der ikke er råd til så mange ansatte.”

Forskningsfusion

Og nu vi er ved økonomien: Hvad vil du gøre ved den?

“Først ville jeg tage en snak med min kære kollega Finansministeren. Og hvis det ikke hjalp, ville jeg arbejde for at give universiteterne stabile økonomiske vilkår over en længere periode gennem en flerårsaftale.”

Ville du gøre noget ved taxametersystemet?

“Systemet har både fordele og ulemper. Det er en fordel, at flere studerende giver flere penge, ganske vist udbetalt bagud. Men det er en ulempe, at systemet fungerer så hurtigt i forhold til faldende eksamensbeståelser. Jeg har ikke nogen forkromet løsning på problemet, kun et par modificeringsforslag. Det kunne fx være en slags bølgebrydermodel i nedgangstider, så et eventuelt frafald ikke vælter læsset her og nu. Og hvis man opretter en ny uddannelse, skal den være garanteret økonomisk et vist antal år, for det tager tid at opbygge et fagligt miljø uanset om der er ti, tyve eller flere studerende.”

Kunne du forestille dig at lade flere “private” penge tilflyde universiteterne?

“Ja, det hører jo med til almindelig politiker-retorik at mene det. Men det er for snævert blot at søge redning dér. Måske skulle sektorforskningen lægges sammen universitetsforskningen. Jeg synes, det er problematisk, at man i et offentligt regi har forskning, der foregår adskilt fra uni-

versiteterne og det miljø, der uddanner studerende.”

Ville du stille betingelser, hvis du blev tilbudt posten som minister for universiteter og højere uddannelse?

“Ja, at jeg ikke skulle fremvise hurtige resultater. Og det kan jo være et problem, når man som politiker regel skal genvælges efter maksimalt fire år. Grunden til de mange hurtige beslutninger er, at politikerne skal kunne fremvise noget, de kan blive genvalgt på. Sådan kan man ikke føre uddannelsespolitik.”

Har du noget forbillede som minister?

“Umiddelbart synes jeg, Birte Weiss har gjort det rigtigt godt. Hvis jeg skulle have et forbillede, ville hun nok være en af dem, der var tættest på. Men jeg ville selvfølgelig finde min helt egen stil...”

Forskningsens særlige væsen

Med betegnelser som *modus2* og *triple-helix* taler nogle videnskabsforskere om, at forskningen i videnssamfundet skifter karakter, når aktiviteten skal til at bevæge sig i krydsfeltet universitet - stat - erhvervsliv. Sociologen Bo Jacobsen opponerer imod denne modernitet og vil gerne holde fast i en klassisk forståelse af, hvad der er forskningsaktivitet

Der er vækst i blandingsaktiviteter, hvor forskning indgår som ét moment blandt flere. De nye blandingsformer omtales som *modus 2*-forskning eller tredobbelte spiralprojekter (Etzkowitz & Leydesdorff, 2000; Gibbons 1994, Wenneberg, 1999). Her blandes grundforskning, anvendelse, salg og statsinitieret samfundsudvikling.

De nye blandingsformer er nødvendige, for at Danmark kan klare sig godt på det globale marked. De kan udføres fremragende og blive til fælles gnist og synergisk vekselvirkning.

Men forskningskomponenten kan lige så let glide af banen i de nye blandingsformer. I samarbejdet mellem universiteter, sektorforskning og erhvervsliv kan der opstå tendens til at ville ligne hinanden og søge fællesnævnerne, i stedet for at profilere forskelle. Her må universiteter og læreanstalter holde fast i en klar forskningsdefinition.

Komponenten forskning i de nye blandingsformer viser hen til noget ganske bestemt. Forskning kan være dårlig, god og fremragende. Og al forskningsaktivitet har en kerne, nogle væsenstræk, som det er nødvendigt at kende, hvis man vil integrere forskning med andre aktiviteter.

Hvordan defineres forskning?

Forskning kan defineres som **menneskehedens samlede bestræbelse på gennem undersøgelse og tænkning at bringe ny erkendelse til verden**. Erkendelse vil sige ny viden og indsigt, og forskning omfatter både frembringelse af ny viden ved at skaffe ny data til veje og dannelse af ny indsigt ved omtolkning af allerede indsamlet viden. Forskning finder sted inden for alle de områder og fag, hvor man principielt kan vide noget om virkeligheden, både naturvidenskabelige, samfundsvidenskabelige og humanistiske. Hvis man skal afgøre, om noget er videnskab eller ikke er videnskab, er et almindeligt krav, at i videnskab skal forskernes påstande være formuleret på en sådan måde, at det er muligt at tilbagevise dem ud fra andre vidensfund (Popper, 1972:37).

Frembringelse af ny viden og indsigt kan både have karakter af at opdage noget allerede eksisterende og af at konstruere noget endnu ikke eksisterende.

Hvad er forskningskvalitet?

Står man med en konkret artikel, bog eller afhandling i hånden, kan man spørge: Hvad er det nu der gør, om dette stykke forskning har eller ikke har kvalitet? Og underkaster man hele produktionen fra et institut, et forskningscenter eller en forskningsafdeling et årligt gennemsyn, og lægger samtlige artikler, bøger og rapporter frem til iagttagelse, kan man på samme måde spørge: Hvad vil det egentlig sige, at årets forskningsproduktion har kvalitet eller ikke har kvalitet?

Den meget gode forskning følger for det første sit fags metodiske regler. Dette er en forudsætning for at være over acceptgrænsen, for at være god nok til at blive regnet. *Guldbrandsen (2000:36)* når efter en gennemgang af litteraturen om forskningskvalitet frem til flere grundkriterier, hvoraf det første hedder soliditet, hvilket svarer til at følge fagets metodiske regler.

Dernæst kommer to træk, der skiller det særlige ud fra det almindelige. Dels, at den særlig gode forskning er væsentlig. Forskningen kan være **videnskabeligt væsentlig** ved at flytte eller undersøge grænser vedrørende teoretiske grundproblemer og ved at efterprøve vigtige empiriske konsekvenser af fagenes teorier. Og den kan være **samfundsmæssigt eller praktisk væsentlig** ved at løse eller kaste nyt lys over problemer af betydning for menneskers dagligliv, hvad enten det drejer sig om nye materielle kvalitetsprodukter, bedre sundhedsydelse eller øget kulturel livskvalitet.

Dels er den særlig gode forskning karakteriseret ved **nytænkning og originalitet**. Hermed tænkes ikke blot på, at emnet eller området skal være nyt. Når der i bedømmelser anvendes ord som nytænkende og originalt, er det tit måden at betragte eller analysere et emne på, der fremtræder som ny og overbevisende. Eller måden at undersøge det på, der rummer metodisk nydannelse.

De to kvaliteter, væsentlighed og originalitet, ses ofte anvendt ved bedømmelser af afhandlinger og ved stillingsbesættelser. Også andre kvaliteter kan indgå her, f.eks. grundighed, stringens, dybde m.v. (Hemlin, 1991; *Guldbrandsen & Langfeldt, 1997*).

Begrundelsen for særligt at fremhæve væsentlighed og originalitet, kan findes ved at kaste et blik på videnskabshistorien, herunder de enkelte fags historie (Störig, 1970). Forskning, der bliver stående, ken-

detegnes ofte ved udøverens særlige sans for at bore sig ned til det essentielle i en sag og hans eller hendes trang til at lade sig lede af en gennemgribende intellektuel undren og nysgerrighed.

Man kan i disse år - også i forskningsverdenen - møde en tendens til kvalitetssabstinen, en vægren sig ved at ville tage stilling til godt og skidt ud fra en henvisning til de subjektive momenter i kvalitetsbedømmelse. Det er en risikabel tendens. Den fører let til, at man sætter tælleri i stedet. Videnssamfundet har brug for kvalitet, ikke kvantitet, og brug for at forskningsverdenen tør pege på kvaliteten.

Forskningsens væsenskerne

Der er mange slags forskning. Der er fysik, sociologi og arkæologi. Der er universitetsforskning, sektorforskning og erhvervsforskning. Man kan forske alene, i et lille forskerteam, eller i et kæmpeprojekt, f.eks. inden for genforskningen.

De mange forskelle kan beskrives i detaljer. Nyere videnskabssociologi går i høj grad ud på at beskrive sådanne forskelle, herunder de samfundsændringer, der er i færd med at omforme forskningens organisering. Forskningen ses som en institution med delinstitutioner under ændring (fx *Wenneberg, 1999*).

Men hvad er det fælles? Kan det også beskrives? Det fælles kommer til syne, når forskningen ses som **aktivitet**, som menneskelig virksomhed. Det er vigtigt at få øje på det fælles, for det udtrykker forskningens centrale værdier og bidrag til samfundet.

I det følgende argumenteres for, at **al forskning har en væsenskerne**, som har historiske rødder langt tilbage, og som kan indkredses og beskrives. Det hævdes også, at det har væsentlig betydning for forskningen at søge at formulere, fastholde og videreudvikle en sådan beskrivelse. Med væsenskerne menes ikke en til evige tider gældende essens. Ideen er den mere begrænsede at spørge: Er der nogle gennemgående træk i alt det, vi indtil nu har kaldt forskning, i dette ords omfattende og grundlæggende betydning?

Betragter vi udviklingen gennem videnskabshistorien (se f.eks. *Störig, 1970*) fra dens start og til dags dato, er der da gennemgående røde tråde? Hvilke ideer og idealer om forskningsvirksomhed har været der hele tiden og er der endnu? Hvad er det fælles for en Saxo, en Steno, en Brahe, en Ørsted, en Bohr, en Hjelms-

lev, en Krogh og en Jerne, foruden alle de andre mennesker, der lige nu sidder og arbejder overalt i forskningens kontorer og laboratorier?

Det fælles er dette: Forskning er systematisk undersøgelses- og tankevirk-somhed, der resulterer i et skriftligt pro- dukt, der rummer ny viden eller ny ver- densforståelse. Forskningsaktivitet er ka- rakteriseret ved følgende distinkte træk: tankefrihed, sandhedssøgen, efterprøvelse, sammenhængssøgen og offentliggørelse.

1. Forskningsaktivitet indebærer tankefrihed samt den dermed for- bundne ret og pligt til at kritisere andres tanker.

Normen om fri kritik indebærer reg- ler for både den intellektuelle og den sociale aktivitet. Kritik (af græsk krinein = skille, afgøre, rense) er blevet kaldt forskningens grundværdi. At være på jagt efter upræcis begrebsbrug, uegnet metode, ikke-gyldige slutninger samt ubeføjede dogmer og trossætninger, er kernen i videnskabelig kritik, udøvet mod såvel andre som en selv. Forskning indebærer en pligt til at lægge eget ar- bejde frem til kritik og en parathed til at kritisere andres arbejde. Kritikken har naturligvis forskellig form, alt efter om man arbejder i et fag, hvor grundmøn- stret ligger fast (såkaldt normalviden- skab), eller om man arbejder i et fag, hvor selve fagets grundlag løbende dis- kuteres. Ud over selvkritik og kollega- kritik indebærer kritiknormen efter man- ges opfattelse også kritisk stillingtagen til den samfundsmæssige anvendelse af ens arbejde og den samfundsmæssige forvaltning af ens fagområde.

2. Forskningsaktivitet indebærer be- stræbelser på at opsøge, beskrive og af- dække sandhed samt bestræbelser på at afsløre falsk erkendelse.

Intellektuel virksomhed, der går ud på at overtale, fortælle opdigtede historier eller frem- sætte påstande mod bedre vidende, falder uden for.

Normen om sandhedssøgen indebærer en principiel stillingtagen: Forskeren er forpligtet på sandhed. Det er blevet al- mindeligt at sige, at sandheden er lokal eller relativ. Men selv hvis sandheden er lokal, kan man være forpligtet på den. Det afgørende er, om man ser sig bundet af denne forpligtelse, eller om man ser sandhed som noget mindre vigtigt, som kan sættes til side for at nå andre mål, f.eks. at opnå fordele eller fortælle gode historier.

Hvad forpligtelsen på sandhedssøgen nærmere vil sige, afhænger af personens sandhedsbegreb og forskningsopfattelse. For nogle kan sandhed dreje sig om iden- tifikationen af korrekte data. For andre at etablere konsistente sammenhænge mel- lem fakta, begreber og teorier. For atter andre kan kernen være, at afdække hver- dagens slør, så der kan skues ind i ver- dens dybere strukturer og mening. Men

uanset sandhedsopfattelse gælder, at for- skerens opgave er at afsløre det falske og nærme sig det sande mest muligt.

3. Forskningsaktivitet indebærer, at ens resultater skal bevises, demonstreres, efterprøves eller på anden måde godtgøres for verden.

Intellektuel virk- somhed, der består i fremsættelse af tros- sætninger eller udokumenterede påstande om verden, falder uden for.

Normen om efterprøvning vil sige, at det ikke er tilstrækkeligt at fremsætte påstande. Dokumentation, argumentation og bevisførelse efter logikkens regler er afgørende ingredienser. Efterprøvnings- kravet er blevet formuleret på forskellige måde gennem tiderne. En af de mere strenge, men også omdiskuterede versio- ner er Karl Poppers (1980) krav om falsi- ficerbarhed: De centrale påstande skal formuleres, så de kan efterprøves empi- risk, og sådan at der principielt kan fin- des modeksempler, der kan afkræfte dem. Poppers krav er oprindeligt udfor- met med henblik på universelle love, som de findes inden for naturvidenskaberne, men det er muligt at omforme princippet, så der også kan arbejdes med det inden for human- og samfundsvidenskabernes mere lokale udsagn. (Collin & Jacobsen, 1995). Inden for fag som matematik og litteraturvidenskab arbejdes med andre former for bevisførelse eller underbyg- ning af påstande. Men selve kravet om, at ens påstande skal godtgøres er fælles for al forskning.

4. Forskningsaktivitet indebærer be- stræbelser på at opnå indsigt og for- ståelse i tingenes sammenhæng.

Intel- lektuel aktivitet, der alene består i at tilve- jebringe data, falder uden for, selv om det kan være hjælpearbejde for forskningen.

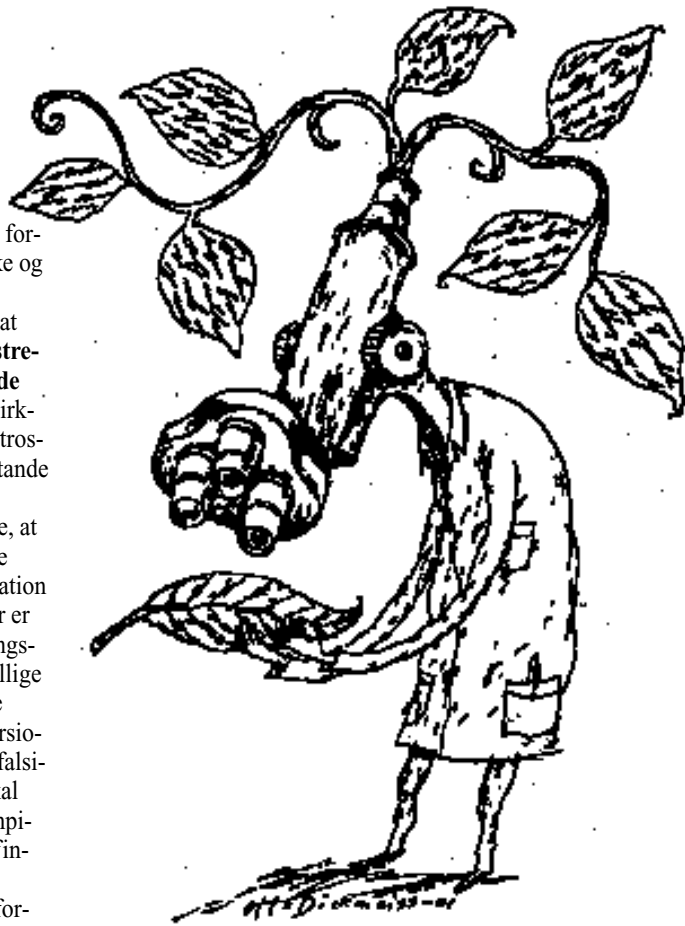
Normen om indsigt og sammenhæng skal sikre, at forskningen fører til sam- menhængende indsigt og ikke blot frag- menterede vidensstumper. Af indsigtskra- vet følger en vægtlægning på teoriernes rolle. Det er forskningens opgave, at le- vere forklaringer og forståelse på verdens fænomener.

De senere år har mange betonet forsk- ningens narrative komponent. Al forsk- ningsredegørelse er fortælling. Den fort- ællende dimension i forskningen kan være med til at skabe sammenhængende forståelse hos modtageren, men pålægger afsenderen den opgave at sørge for over- ensstemmelse mellem fortællingens do- kumenterede enkeltelementer og dens samlede helhed.

5. Forskningsaktivitet indebærer, at resultaterne offentliggøres.

Intellektuel aktivitet, der gennem længere tid unddra- ger sig andres kritik og efterprøvning, falder uden for.

Normen om offentlighed er afgørende for forholdet mellem viden og magt. Viden skal være alment tilgængelig, for at den tæller som videnskab. Begrundel- sen herfor er dels politisk: viden må

anses for et alment gode. Dels er den me- todisk: hvis ikke der er fri kritisk efter- prøvning, er der væsentlige fejlmulighe- der. En konsekvens er reglen om, at ingen må undertrykke publicering af forsk- ningsresultater, hvadenten de er populære eller upopulære.

Normen kan ikke altid gennemføres ab- solut, idet nogle former for forskning kræver særregler, f.eks. erhvervsforskning og militærforskning. Men selv om der skal tages sær hensyn til patenter, udviklingsin- vesteringer samt national overlevelse, er princippet om snarest mulig offentlig- gørelse en grundidé for forskningen, såle- des at al viden i den sidste ende kan blive efterprøvet og alment tilgængelig.

De seneste år har megen litteratur om forskning og videnskabsteori betonet forskning som en social konstruktion. Der behøver ikke være nogen modsæt- ning mellem at konstatere, at forskning er en social konstruktion, og det at fast- holde, at forskningen har et væsens- grundlag. Forskningens væsensgrundlag kan ses som indbegrebet af vort sam- funds og vor histories lange og seje træk med at konstruere fænomenet forskning. At noget er en social konstruktion inde- bærer ikke, at det så kan eller skal æn- dres fra i dag til i morgen, eller at fortiden så skal afvises. Det indebærer blot, at vi ser fænomenet som menneske- og sam- fundsskabt.

Uddrag fra **BO JACOBSEN: HVAD ER GOD FORSKNING - psykologiske og sociologiske perspektiver** (Hans Reitzels Forlag, januar 2001)

Nu går fagforeningen for vidt!

I FORSKERforum nr. 141, februar 2001, er en artikel med overskriften "Anstændig personalepolitik i DJF?". Artiklen handler om nogle forhold i forbindelse med DJF's økonomiske problemer, hvor en række seniorforskere er blevet afskediget. Tilsyneladende mener de interviewede, der optræder som repræsentanter for JaF og andre AC-organisationer, at man burde have opsagt nogle andre medarbejdere end de som det er gået ud over, og de udtaler at det viser, at DJF's personalepolitik ikke er det papir værd, som den er skrevet på.

Vi er 23 videnskabeligt personale på Forskningscenter Årsløv, der synes dette er at gå for vidt. Det er naturligvis yderst beklageligt, at det kan gå så galt med økonomien, at det overheadet bliver nødvendigt at afskedige kolleger. Og vi er også opmærksomme på undladelser, dårlig økonomistyring og andre fejl, som har gjort situationen værre end nødvendigt, mange er dog begået af personer der ikke idag har ledelsesansvar i DJF. Men vi synes at det er helt forkert at fagforeningen vil bestemme over vores afdelings ansættelsespolitik, på den måde, som der er lagt op til i denne artikel!

De væsentligste fakta er følgende: Afdelingens basisbevilling, de faste indtægter, udgør ca. 35% af de samlede udgifter. Det meste af dette er bundet til faste udgifter til bygningsdrift, administration og anden infrastruktur, så langt størstedelen af udgifterne til forskning, inklusive løn til det videnskabelige personale, kommer fra eksterne bevillinger. Disse bevillinger er altid tidsbegrænsede, og svinger

meget fra år til år. Alligevel har vi opretholdt en stillingsstruktur, hvor ca. 75% af det videnskabelige personale er ansat uden tidsbegrænsning, i såkaldt "faste stillinger". Hvis DJF, som f.eks. på universiteterne, havde valgt kun at fastansætte de forskere, der kunne lønnes direkte fra basisbevillingen, ville andelen have været mindre end 25%. En løstansat forsker har faktisk ret til at få oplået en tidsbegrænset seniorforskerstilling når man har været ansat i 5 år efter sin Ph.D., hvis man ellers har været så dygtig og heldig, at der er penge til arbejdsområdet. Vi er meget bevidst om, at dette er bedre forhold end de fleste andre akademikerarbejdspladser kan tilbyde. Også selvom det naturligvis betyder, at en seniorforskerstilling ved DJF ikke er så "fast" som en lektorstilling ved et universitet. Hvis den var det, ville vores system jo forstene fuldstændigt!

Nu er der så sket det, at en af vore forskerkolleger har været her i de 5 år, og ledelsen opslår derfor en seniorforskerstilling på dette arbejdsområde, helt som den skal efter reglerne. Der er altså ikke tale om en nyoprettet stilling, men om et normalt led i et karriereforløb. Og hvordan reagerer fagforeningens repræsentanter så? De truer med retssag, hvis DJF tillader sig at ansætte den person, som indtil nu har været området, og som har arbejdet i den tro, at når den blev oplået, ville vedkommende deltage i en fair konkurrence med eksterne og andre interne ansøgere.

Vi synes fagforeningens optræden i denne

sag er direkte uanstændig! Hvis ledelsen skulle have undgået fagforeningens kritik, skulle de have valgt at fyre alle forskere på området på en gang, og så slået et begrænset antal stillinger op. Ville det have været bedre personalepolitik? Det ville i hvert fald have skabt endnu mere usikkerhed og utryghed end vi har idag.

Vi mener at ansættelsesudvalget, hvor flertallet, som vores regler foreskriver, er medarbejderrepræsentanter, skal have lov til at ansætte den, de finder mest egnet til stillingen, uden på forhånd at blive hængt ud for at være på vej til at begå ulovligheder!

KIRSTEN BRANDT, på vegne af 23 videnskabelige medarbejdere ved Afdeling for Prydplanter og Vegetabiliske Fødevarer

SVAR:

"Tilsyneladende mener de interviewede, der optræder som repræsentanter for JaF og andre AC-organisationer, at man burde have opsagt nogle andre medarbejdere end de som det er gået ud over..." skriver du i første afsnit af dit læserbrev.

Jeg har nu flere gange læst min egen artikel igennem uden at kunne finde belæg for din påstand - med mindre man udsætter den for en meget grov sproglig interpolering.

Artiklen rejser blot spørgsmålet, om det er rimeligt at fyre nogle med den ene hånd og ansætte andre med den anden hånd - samtidigt.

MOGENS TANGGAARD, journalist

Personalepolitik- mere end hensigter

Mange institutioner har en fint formuleret personalepolitik. Men det er først, når skoen trykker, at det reelt kan vurderes, om de fine erklæringer bliver efterlevet af ledelsen for den enkelte institution.

For 2001 har der været et meget lavere udbud af programpakker fra Fødevarerministeriet, og derfor har flere sektorforskningsinstitutioner måttet forvente et økonomisk underskud for 2001. Konkret har dette betydet, at bl.a. Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomiske Institut (SJFI) og Danmarks Jordbrugsforskning (DJF) har kunnet forudse, at afskedigelser kunne komme på tale. Fødevarerministeriet har kendt problemet i lang tid, men har ikke villet/kunnet reagere før ved finanslovsaftalen for 2001, og da var det for sent i forhold til at undgå opsigelser.

På SJFI har det i kraft af en ekstraordinær stor indsats været muligt at skaffe yderligere midler for 2001 fra kilder, som ikke tidligere har givet midler til jordbrugsforskningen. Det har derfor ikke været nødvendigt at opsiges eller afskedige folk.

Mankoen i nogle afdelinger på DJF har været relativt stor, hvorfor opsigelser ikke har kunnet undgås. Det gælder på DJF som for SJFI, at forskningen i de enkelte afdelinger i meget høj grad er projektfinsieret (60-100 pct.), idet de faldende basisbevillinger primært går til overordnet ledelse, administration, hjælpefunktioner og myndighedsberedskab. Den høje andel af projektfinsiering

betyder, at der ikke er meget stødpude til at imødegå »dårlige år«, og hvis de enkelte institutioner foretager opsparing, er der frygt for, at det vil være de første midler, som fx Finansministeriet inddrager i en sparerunde. Det er således meget vigtigt, at de udbudte programpakker er jævnt fordelt over årene.

Omvendt viser det også, hvor farligt det kan være at ekspandere for kraftigt for projektmidler. Typisk dækker de ikke fuldt de faktiske omkostninger, idet overhead kun må sættes til 20 pct., og fordi det kan variere en del fra år til år, alt efter hvor »heldig« den enkelte institution er med ansøgningerne.

I forbindelse med debatten om opsigelserne på DJF lader det til, at de i flere tilfælde kom som en stor overraskelse for de berørte forskere. De årlige medarbejdersamtaler burde have imødegået dette.

DJF har nu som følge af finanslovsforhandlingerne fået et foreløbigt tilsagn om en betydelig merbevilling for 2001 og frem; men de endelige aftaler er stadig ikke på plads! Hvis det havde været tilfældet, kunne det måske have betydet, at de opsagte medarbejdere på DJF kunne blive. Ifølge DJF's personalepolitik er det intentionen, at medarbejdere vha. efteruddannelse og omskoling skal kunne tilbydes andre stillinger inden for organisationen. Det er meget uheldigt, hvis DJF ved nye stillingsopslag ikke har ønsket at ansætte de afskedigede medarbejdere på beslægtede fagområder,

selv om de er kvalificerede (jf. artikel i Jord og Viden 1).

Dertil kommer, at afskedigelserne fremstår som en meget kontant form for seniorpolitik. Det virker som om, at den nedskrevne personalepolitik i dette tilfælde er hensigtserklæringer, der kun følges i gode tider. Det burde det ikke være.

Det har tydeligvis ikke været en positiv oplevelse hverken for de forskere, der er fyret, eller for dem, der sidder i de berørte afdelinger (jf. bl.a. indlæg i FORSKERforum 141). Man må håbe, at den øverste ledelse ved DJF i den nærmeste fremtid vil informere medarbejderne om det faktiske forløb og baggrunden for dispositionerne. Det skylder man medarbejderne.

Endvidere er det meget uheldigt, at Fødevarerministeriet ikke har udbudt en mere jævn strøm af forskningspakker, som institutionerne har kunnet søge. Da en række forskningsprojekter udløber i 2001, burde de konkrete forskningsprogrammer med begyndelse i 2002 allerede nu foreligge.

Dét gør de imidlertid ikke, og man kan derfor kun håbe, at SJFI og DJF ikke igen skal opleve en stor usikkerhed om den fremtidige økonomiske situation. Ellers bliver konsekvensen, at flere ansættes i tidsbegrænsede stillinger, og dermed kan det blive svært at tiltrække de medarbejdere, som institutionerne gerne vil have.

BRIAN H. JACOBSEN

Tillidsrepræsentant ved SJFI

Weiss svarer slet ikke

“Som departementschef var det naturligt for mig i fortrolighed at undersøge, om eksterne parter med særlig interesse for DTU’s virksomhed var enig i, at den linie, der var lagt ville føre til ønskede resultater. Et led heri var det møde, der fandt sted den 21. februar 2000”.

Sådan lyder titl. **departementschef Knud Larsens** svar på **MF Aage Frandsens (SF)** spørgsmål i kølvandet på FORSKERforums artikel om DTU-modellens tilblivelse “Forskningsministeriet styrede” (*FORSKERforum 141*). Frandsen havde stillet tre spørgsmål til ministeren i Folketingets Uddannelsesudvalg. Den fhv. departementschef svarer, og minister Birte Weiss henholder sig lakonisk til dette svar - og undlader dermed selv at blive involveret.

Tilmed får Frandsen slet ikke svar på sit præcise spørgsmål: “*Kan ministeren oplyse, hvad departementschefen drøftede ved ‘en uformel og helt lukket drøftelse’ den 21. februar 2000 med repræsentanter fra Dansk Industri og erhvervslivet, før Konsistorium blev inddraget, og i hvilket omfang mener ministeren, at det var relevant at inddrage disse parter?*”.

Departementschefen fortæller ikke, hvad der blev drøftet med en repræsen-

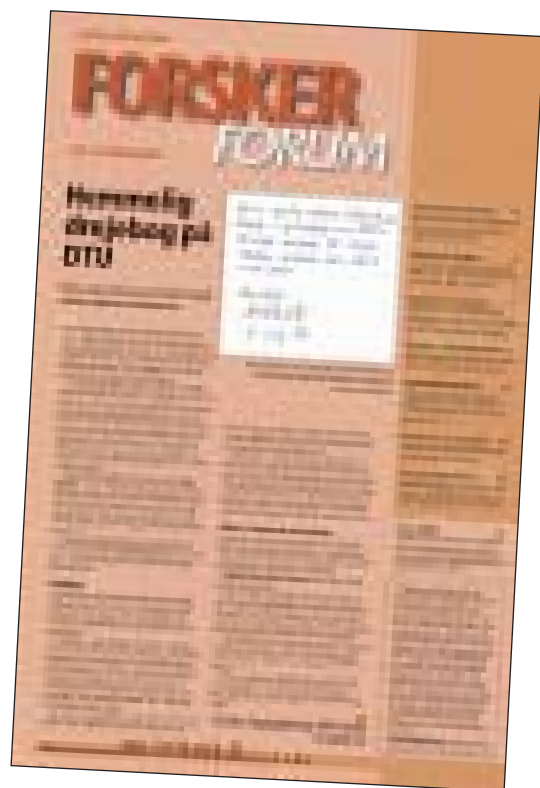
tant fra DI, med direktører fra Haldor Topsøe og IBM m.fl. industrier, med Risø-direktør Jørgen Kjems, med Øresundsforbindelsens direktør Mogens Bundgaard Nielsen (som senere blev formand for DTU’s bestyrelse). Forskningsminister Weiss svarer heller ikke på, om hun mener, at det var relevant at inddrage disse parter - der vel at mærke blev inddraget for DTU’s Konsistorium blev inddraget.

Ministeren svarer heller ikke på Frandsens andre spørgsmål: “*Kan ministeren oplyse, i hvilket omfang departementschefen stillede betingelser for inddragelse af økonomisk selveje, og i bekræftende fald ønskes oplyst, hvilke krav, der var tale om?*”

Det er endelig ikke overraskende, at ministeren undlader at besvare det tredje konkrete spørgsmål: *Om departementschefen handlede på ministerens vegne?*

Birte Weiss har i hele processen henholdt sig til, at det er foregået fuldt demokratisk, og at DTU’s konsistorium altså selv tog initiativet til at ansøge om selveje og nye styrelsesmodel.

jo

Vestager svarer udenom

DTU’s nye ledelse prøver at hemmeligholde bestyrelsens arbejde: “**Bestyrelsens medlemmer har tavshedspligt om de i bestyrelsen forhandlede anliggender**”, står der i den nye forretningsorden for bestyrelsen. Og så står der, at alt materiale, som bestyrelsesmedlemmerne modtager i forbindelse med bestyrelsesarbejdet, er fortroligt og ikke må komme uvedkommende i hænde.

På den baggrund stillede **MF Søren Kolstrup (Enhedslisten)** spørgsmål til undervisningsminister Vestager om universitetsloven og DTU-lovens bogstav var overholdt, når bestyrelsesmedlemmerne sådan blev pålagt tavshedspligt og når offentligheden blev holdt ude fra at få informationer.

I sit svar medgiver ministeren, at der ikke i forvaltningsloven er hjemmel til at vedtage en sådan generel og ubetinget tavshedspligt. Men hun pålægger ikke DTU’s bestyrelse at fjerne den problematiske del af forretningsordenen. I stedet har hun bedt sine embedsmænd om “*at henstille til DTU-bestyrelsen af hensyn til informationsværdien af forretningsordenen (at præcisere) dennes bestemmelse om tavshedspligt, så det klart fremgår, at det er forvaltningsloven, der gælder*” (Ministerens svar af 20. marts).

Og hvad angår et spørgsmål om det er meningen at et offentligt ejet universitet kan indføre hemmelighedskræmmeri på linje med private firmaer og lukkede sel-

skabskonstruktioner svarer ministeren, at det er hendes opfattelse, at tendensen i disse år går mod “*værdibaseret ledelse*” med aktiv deltagelse af medarbejderne frem for en mere traditionel “*dikterende*” lederstil.

Kolstrup er slet ikke tilfreds med disse svar, så han har sendt et nyt spørgsmål i luften:

“*Kan ministeren bekræfte, at DTU skal fjerne kravet om tavshedspligt fra sin forretningsorden for at leve op til den retsnorm, der fastslår, at offentlighedslovene i lighed med andre love altid går forud for en forretningsorden?*”

jo

Se de sidste nyheder på

www.forskeren.dk

Særskat for forskere - og fodboldspillere

Mens antallet af forskere på den særligt favorable "forskarskat" på 25 procent falder, så stiger antallet af fodboldspillere ...

Det var vist ikke helt sådan, at politikerne forestillede sig det, men snart skal "forskarskatten" måske omdøbes til fodboldskatten! Vel at mærke, hvis udviklingen fortsætter: At antallet af forskere på særskatten falder, mens antallet af professionelle fodboldspillere.

Det viser sig nemlig, at mens der i 2000 (*pr. 1. januar*) var 96 universitetsforskere på forskarskatten, så er tallet faldet til 64 et år efter (*pr. 1. januar 2001*). Og ses der på personer inden for forskning og udvikling inden for naturvidenskab og teknik, så var de samme tal hhv. 57 og 44 personer. Og hvad angår læreanstalter med landsbrugsvidenskabelige uddannelser så er tallet også faldende, hhv. 20 og 16 personer.

Og i det samme år steg antallet af professionelle fodboldspillere i danske klubber fra 29 personer til 44!

Totalt set, så var antallet af personer på forskarskat i perioden nogenlunde stabilt, hhv. 1.109 og 1.075 personer.

Forskarskatten: Særligt kvalificeret arbejdskraft

Den særlige forskarskat er på 25 pct. af bruttoindtægten. Særskatten blev indført for at tiltrække udenlandske specialister (men danske statsborgere kan dog også benytte ordningen). Idet udlændinge ikke har de samme muligheder for at udnytte de danske fradragsregler (fx i forbindelse

med ejerbolig), ville de blive hårdt ramt af den høje danske skat. Og det ville ikke være attraktivt at tage arbejde i Danmark - og det ville heller ikke være attraktivt for en arbejdsgiver at ansætte disse eksperter.

Som eksempel henvises til, at hvis en ekspert i udlandet ville få en løn på 700.000 kr. så ville ansættelsen af en sådan person betyde samlede lønomsparinger på 2 mio. kroner for arbejdsgiveren (med normal skat). Med den særlige beskatning på kun 25 pct. vil lønomsparingen falde til 1 mio. kroner.

Forskarskatten gælder for skattepligtige i Danmark,

- når personen er rekrutteret i udlandet
- når personen ikke har været ansat i Danmark inden for de sidste tre år
- når personen udfører forsknings- og udviklingsarbejde og den skattepligtige kvalifikation som forsker er godkendt af en offentlig forskningsinstitution
- når personen tjener mindst 50.000-55.000 kr. hver måned.

Men også andre ansættelsesgrupper kan godkendes af Skattemyndighederne som "særligt kvalificeret arbejdskraft" (nøglemedarbejdere) og dermed komme ind under ordningen.

For disse grupper gælder det, at de kun kan være ansat på de favorable vilkår i 3 år, hvorefter de må rejse ud, hvis de ikke

vil beskattes som almindelig skatteborger. Det gælder dog ikke for forskere. De kan blive boende, men må så finde sig i at blive beskattet som deres kolleger.

Fodboldspillerne på fjerdeplads

Listen over brancherne med flest på forskarskat ser sådan ud (1. Januar 2001):

1. Universitetsforskere	64
2. Software og data	52
3. Medicin-fremstilling	47
4. Privat forskning i tek/nat.	44
4. Fodboldspillere	44
5. Engroshandel data m.m.	31
6. Banker	30

...xxx
i alt 1.075

Det er således fortsat sådan, at den gruppe, som loven egentlig var rettet mod - universitetsforskere - er den største. Men fodboldspillerne indtager altså en fjerdeplads. Og resten er en blandet skare inden for især fremstillingsvirksomhed. Men statistikken fortæller også om 1 person ansat inden for kategorien "døgnkiosker" ...

jo

Kilde: Kildeskattelovens §48E. Skatteministerens svar til Skatteudvalget af 8. Februar 2000. Told & Skats opgørelse med branchekoder pr. 1. januar 2001..